

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorální a spirituální teologie

Mgr. Zuzana Bendová

**Eliška Pretschnerová –
odvaha k řeholní syntéze a umění
duchovního přemostování**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Luisa Karczubová, Th.D.

Olomouc 2015

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Olomouci, dne 15. dubna 2015

Zuzana Bendová

Poděkování

Děkuji Luise Karczubové, Th.D. za trpělivé a odborné vedení i za poskytnutí cenných rad, podnětů a připomínek.

Děkuji také všem, kteří mi byli při tvorbě této práce jakýmkoliv způsobem nápomocni, zvláště S. M. Zdislavě Noskové za poskytnutí přístupu k pramenům o sestře Elišce a americkým sestrám za jejich nadšení a svědectví o sestře Elišce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Život sestry Elišky Pretschnerové.....	9
2. Eliška zasvěcenou ženou.....	21
3. Eliška představenou i autoritou.....	33
4. Eliška silná slabostí.....	43
5. Eliška bojovnicí.....	53
Závěr	65
Seznam zkratek	67
Seznam literatury	68
1. Text Bible.....	68
2. Dokumenty církve	68
3. Prameny.....	69
4. Ostatní literatura.....	69

Úvod

Proto i my, obklopeni takovým zástupem svědků, odhodme všecku přítěž i hřích, který se nás tak snadno přichytí, a vytrvejme v běhu, jak je nám uloženo (Žd 12,1).

Svatí a svěťice. Fenomén spjatý s naší katolickou církví i východními církvemi. Fenomén některými vyzdvihoovaný, jinými zpochybňovaný. Pro jedny jsou vzorem k následování, pro druhé zdrojem otázek po historicitě i možné pokušení k modloslužbě.¹ Jak je to se svatými? Jsou pouze „katolickými“ inovacemi řeckých bohů, nebo jsou něčím víc? Potřebujeme je na cestě k Bohu, nebo ne? Jaký je jejich význam? Jak nám mohou pomoci v dnešní době? Svati už za svého života vyvolávali mnoho otázek u svých vrstevníků, není divu, že je tomu tak i nyní.

Když se zamyslím nad svým vlastním vztahem ke svatým, musím jít hodně hluboko do minulosti. Vyrůstala jsem v nevěřícím prostředí, a tak mými prvními dětskými vzory byly literární a filmové postavy jako Prométheus, Perseus, Ferda Mravenec, Frodo, Jú a Hele. Byli to praví hrdinové mých dětských let. Jú a Hele mě každou neděli motivovali z obrazovky k vynesení koše či rozveselení smutného kamaráda. Ferda Mravenec, práce všeho druhu, byl ochoten se aktivně zapojit, kde se dalo, byl vnímavý k potřebným. Statečný Prométheus miloval lidi, které stvořil za pomoci bohyně Pallas Athény, a za cenu své vlastní oběti jim přinesl oheň a porušil svévoli mocného Dia. Perseus neohroženě porazil Medusu a vysvobodil princeznu ze spárů mořské nestvůry. Frodo, obyčejný hobit, vyšel ze svého pohodlí na dalekou cestu, aby pomohl zničit temného pána Saurona a zachránit svůj rodný kraj. Tyto osoby ke mně hluboce promlouvaly svými životy a ukazovaly mi, že je něco víc než tento svět, než moje malé já a hlavně mi dodávaly víru ve smysl i malých všedních činů. Mohu říci, že mě preevangelizovaly.

¹ Srov. T. ŠPIDLÍK, *Prameny světla*, s. 119-120.

Později jsme na gymnáziu četli o zasnubách Konstantina s Moudrostí a já jsem jasně cítila, jak mi hoří srdce. Také jsem toužila zasnoubit se s ní a hledat ji. Dva roky poté jsem poznala Krista a uvěřila jsem v něj a pochopila jsem, že si mě k sobě zval i skrze literaturu a vzory.

Do mého života začali vstupovat další svatí. Navštěvovali mě velice nenápadně a diskrétně. Postupně jsme se spřátelili. Nejprve jsem si zamilovala biblické postavy. Fascinoval mě Gedeon, kterého si Bůh použil v jeho slabosti a hubatosti, aby zvítězil nad nepřáteli Izraelitů. Povzbudil mě Josef Egyptský, který měl velké vize o své budoucnosti. Prošel si úklady svých žárlivých bratrů, otroctvím v Egyptě, ale nezatrpkl, neuzavřel se ve svém neštěstí. Vnímal vedení Bohem v těchto situacích a nakonec zachránil vyvolený národ. Soucítila jsem s Petrem, horkokrevným apoštolem, který se rychle nadchl, ale rychle ochladl, dokonce zradil Krista, a přesto si ho Kristus vyvolil jako prvního papeže a svěřil mu vedení své církve.

Později po vstupu do plného společenství katolické církve mě zaujali katoličtí svatí. Jako první světec vstoupil do mého života sv. Maxmilián Kolbe. Obdivovala jsem jeho inteligenci, kterou plně využil v apoštolském nasazení, jeho poslušnost i to, že navzdory svému chátrajícímu zdraví a nezájmu i podezírání ze strany bratří, neklesal na mysli, bojoval a nakonec završil svůj život obětováním vlastního života za druhého. Další světci pak rychle následovali: sv. František z Assisi, sv. Benedikt z Nursie, sv. Ignác. Během studií jsem si také oblíbila starší českou literaturu a postavy světců v nejstarších legendách. Svatý Václav dokázal spojit povinnosti svého knížecího stavu s duchovními, odpustil svému bratru vrahovi. Svatý Prokop mě uchvátil svou neústupností v boji za dobro a ukázal mi, že o některých důležitých záležitostech se nediskutuje. Se svatým Vojtěchem jsem zase prožívala jeho cestu za Kristem. Nevzdal se, i když čelil tak velkému nepochopení ze strany těch, kterým přišel sloužit.

Všichni tito svatí jsou dodnes mými přáteli. Prosím je o přímluvu, obracím se na ně v nesnadných životních situacích i radostných a zakouším jejich pomoc i blízkost. Jsem přesvědčená, že Bůh mi je posílá do cesty v pravý čas, aby mi

pomohli na cestě k němu a povzbudili mě ve vytrvalosti a ve víře. Díky svým zkušenostem i zkušenostem dalších bratří a sester vnímám svaté jako vysoce aktuální a potřebné pro naši dobu.

Svatí totiž odrážejí Krista a vedou k němu. Jsou lidmi jako my a prošli si podobnými zápasy a utrpeními.² Mají s námi soucit, jsou dobrými rádci a podporují nás v bojích, ve kterých sami dozráli. Jsou opravdovými poklady církve.³ Mají navíc ještě jednu cennou vlastnost. Na rozdíl od některých géniů, kteří uplatňují pouze svůj lidský talent bez spojení s Bohem, nerozdělují lidi, ale spojují je. Nejde jim o vlastní prestiž, ale o Boží. Jejich motivací je láska. Svátí nás mohou naučit, jak kvalitně prožít náš vlastní život, realizovat naše lidství, a jsou mapou, jak dojít k Bohu.

Můj vztah ke svatým přátelům mě vedl k volbě tématu diplomové práce o služebnici Boží Elišce Pretschnerové. Eliška je jednou z mých spolusester, o které naše společenství věří, že už dosáhla blízkosti Boží v nebeské slávě. Má vedoucí práce Luisa Karczubová, Th.D. mi pomohla toto téma zkonkretizovat na *Eliška Pretschnerová – odvaha k řeholní syntéze a umění duchovního přemostování*. V mé práci se tedy budu snažit zachytit, jak se ze sestry Elišky stávala syntézová osobnost, zralá řeholnice,⁴ a jakým způsobem překlenovala

² Srov. KKC 1173.

³ Pěkně je vyjádřen význam svatých pro církev v KKC 2683: *Svědkové, kteří nás předešli do království, zvláště ti, které církev uznává jako „svaté“, se podílejí na živé tradici modlitby příkladem svého života, předáváním svých spisů a svou dnešní modlitbou. Patří na Boha, chválí ho a nepřestávají se ujímat těch, které zanechali na zemi. Tím, že vstoupili do „radosti“ svého Pána, byli ustanoveni „nad mnohými“. Jejich přímluva je nejvyšší službou, jakou prokazují Božímu plánu. Můžeme a máme je prosit, aby se přimlouvali za nás i za celý svět.*

⁴ Zralá osobnost a zralost se dají definovat nejrůznějšími způsoby. Podle *Slovníku spirituality*, s. 1246, je zralá osobnost *osobnost integrovaná, ucelená, a je tedy synonymem osoby, která věrně odpovídá na všechny hodnoty. Nuže je nesporné, že mezi těmito hodnotami je na prvním místě povolání k nadpřirozenu, otevřenost k vyšší integraci.* A. GRÜN – CH. SARTORIUSOVÁ, *Ludská zrelost zasvětených osob*, s. 7 definují zralost takto: *Pojem zrelost má původ v dozrievanie ovocia. Vyzrievanie je súčasťou procesu rastu. Ovocie sa pokladá za zrelé, keď sa stalo tým, čím sa muselo a chcelo stať vo svojej prirodzenosti a podľa svojho určenia, keď sa rozvinulo do krásy, ktorá doň bola vložená, keď sa stalo stravitelným a iným prináša potešenie. Ludská zrelost znamená, že osoba se rozvine a prejaví svoje možnosti a schopnosti, že všetko v jej existencii kvitne a prináša ovocie. Zrelost sa tiež prejavuje kladným vzťahom jednotlivca k sebe aj k druhým, schopnosťou vytvárat vzťahy a pracovať v tíme, osobným prínosom do dejín ľudstva. Osoba je zrelá, keď sa zmierila so svojím životom, keď sa dokáže prijať taká, akou sa stala – toto je rozhodujúce kritérium ľudskej zrelosti. Jej charakteristickým znakom je rozvážnosť, vnútorný pokoj, vitalita a otvorenosť, plodnosť a tvorivosť.*

Vyzrieť v duchovnom smysle znamená, že každý človek má dokončiť ten jedinečný obraz, ktorý si o ňom vytvoril Boh, a že zároveň naplňa svoju osobnú prirodzenosť, že objaví tu konkrétnu

rozdílnosti uvnitř svého společenství i v církvi, aby pomohla druhým na cestě k Bohu.

V práci používám induktivně-deduktivní metodu a duchovní četbu skutečnosti. Hlavními teologickými místy je Eliščin život, její duchovní zkušenost vepsaná na stránkách jejího *Deníku*, dále vzpomínky svědků na sestru Elišku, ale i výroky magisteria a Písmo svaté.

Práci člením do čtyř kapitol. První kapitola slouží jako úvodní. Seznamuje čtenáře se životem sestry Elišky, historií a současným stavem procesu blahořečení. Druhá kapitola je zaměřena na Eliščinu identitu zasvěcené ženy a rozvinutí daru ženství v kontextu povolání k zasvěcenému životu. Třetí kapitola reflektuje Eliščin postoj k výkonu služby autority a představené. Čtvrtá kapitola se zabývá limitovaností sestry Elišky a vnitřními zápasy na cestě k zralosti. V kapitole páté se soustředím na vnější boje, kterými Eliška procházela.

formu, ktorú Boh pripravil práve pre neho. Podľa svätého Tomáša Akvinského je každá ľudská bytosť jedinečným výrazom Boha. Niektoré božské skutočnosti sa môžu prejaviť jedine v ľudskosti, Keby človek nereprezentoval Boha svojim vlastným spôsobom, svet by bol chudobnejší.

1. Život sestry Elišky Pretschnerové

Anna Pretschnerová, řeholním jménem Eliška, se narodila 26. 9. 1911 v Nových Zámčích, okres Nymburk, jako třetí dítě do rodiny hraběcího lesního. O Aniččině dětství se nám dochovaly informace z jejích autobiografických vzpomínek.⁵ S. Eliška píše:

Bydleli jsme na samotě v lese, kde byla bažantnice a kde se pěstovala různá zvěř. Šlechtici z okolních zámků tam pořádali hony.

Maminka se starala o nás pět dětí. Chodila jsem do obecné školy ve Svídnici se sestrou Liduškou, cesta trvala půl hodiny. Po ukončení obecné školy jsem začala chodit do měšťanské školy v Rožďalovicích, a to tři roky, potom ještě rok do pokračovacího kurzu v Městci Králové.

Tatínek si přál, abychom všichni vystudovali nějakou školu. Byli jsme tři děvčata a dva chlapci. Nejstarší sestra Marie vystudovala obchodní školu, bratr Jan reálku a železničářský kurz. Já jsem po dokončení kurzu při měšťanské škole začala studovat Učitelství v Chrudimi, kde vyučovaly naše sestry a několik civilních profesorů. Za mnou podle věku byla sestra Ludmila, která byla učitelkou, a nejmladší, bratr Josef, vystudoval gymnázium.

Rodinná atmosféra, ve které Anna Pretschnerová vyrůstala, byla harmonická. Rodiče své děti vedli poměrně přísně, ale s láskou a s ohledem na jejich jednotlivé dary. Učili je spolupráci, zodpovědnosti i střízlivému používání hmotných dober. Starší sourozenci byli zvyklí starat se o mladší, pomáhat svým rodičům a spolupracovat. Maminka vedla děvčata k domácím pracím a dávala pozor, aby nezažehala.

V těchto letech můžeme vnímat počátky Eliščina pozdějšího pedagogického umění i živnou půdu pro získání sociálních dovedností, které pak bohatě uplatnila nejen v řeholním společenství. Také zde někde má svůj původ

⁵ Tyto autobiografické vzpomínky jsou součástí oficiálního životopisu, který si píše každá členka Kongregace Školských sester svatého Františka, a jenž je potom do jisté míry i součástí nekrologu. Životopisy se uchovávají v archivu jednotlivých provincií.

Eliščin postoj k chudobě a k hodnotě lidské práce.⁶ Zde jsou také její první vzory přirozené autority a zde se učí poslouchat.

Nezanedbatelný vliv na rozvoj osobnosti malé Aničky mělo také nádherné prostředí lesa a polí, kterými byla obklopena, i profese jejího tatínka. Anna si vypěstovala hluboký vztah k přírodě, k zvířatům i rostlinám. V přírodě rozvíjela svůj pozorovací talent, který jí později velmi pomohl v práci s lidmi. Vnímala také krásu stvoření, která odráží svého Stvořitele, a čerpala z ní povzbuzení v nesnadných dobách. Její náklonnost k přírodě se odrazila jak v touze studovat biologii na vysoké škole, tak v aktivitách, které vymýšlela pro své spolusestry.⁷ Eliška obdivovala přírodní krásy i na svých cestách napříč kontinenty a pečlivě si své zážitky zaznamenávala do svého *Deníku*.⁸ V jejím *Deníku* také nacházíme často poetické duchovně laděné texty s přírodními motivy.⁹

⁶ Eliška se nikdy nevyhýbala žádnému druhu práce, zapojovala se i do prací, které byly druhým odporné. Když měla v Podbořanech na starosti světenky ÚSP, nedohlížela jen na ně při pracovním programu, ale pracovala s nimi. Tím si získala jejich srdce a i autoritu.

⁷ Ing. Jana Lacinová vzpomíná: *Na oknech dlouhé klášterní chodby jsem viděla laboratorní stojánek se zkumavkami, ve kterých byly jako ve vázičkách různé polní květiny. Jedna ze sestřiček, která byla právě poblíž, nám řekla, že to sestra Eliška pořádá pro své spolusestry „udržení duševní svěžesti“, jakési poznávací soutěže. To se mi moc líbilo.* In: *SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993*, s. 30.

⁸ Zážitek z Chile: *Ve čtvrtek nás zavezl P. Silva k moři. Zvláštní ráz krajiny – kopce porostlé divoce kvetoucími květy, mořské vlny tříštící se o skaliska a jedna o druhou, malé pláže, parník kotvící nedaleko břehů – překrásný pohled, hluboké dojmy. (...) Viděly jsme mořské vlky, racky, pelikány, rybáře čistící ryby a kraby a mnoho jiných zajímavostí. Nebo další zážitek z Izraele: Prohlídka ortodoxního kostela byla zajímavá. Všechno bohatě zlacené, mnoho lustrů a ozdoby visící ve tvaru pštrosího vejce. Také pštros byl vypracován v kovu nad mříží, oddělující kněžiště od prostoru pro lid. Ari nám to vysvětlil tak, že je to symbol věrnosti biskupa k církvi. Pštros má totiž zvláštní vlastnost, že je věrný své rodině a stará se o snesená vejce. (...) Ráno v 8. 30 jsme vyjeli směrem k Mrtvému moři. Stavili jsme se poblíž jednoho kibucu, kde je dva tisíce let starý strom nazývaný Spina Christi – z jeho trnů byla pravděpodobně zhotovena trnová koruna Kristova. Jeli jsme kolem Sodomy, pak kolem Mar Mento přes poušť Engaddi, kde od r. 1949 založili několik kibuců. Je to zajímavé vidět v poušti zelené oblasti, kde se hydroponickým způsobem pěstuje zelenina. Do igelitových sáčků se dá voda s minerálními živinami a to se pak postaví na povrch půdy. Rostliny rostou velmi rychle a jsou neobyčejně bujné.*

⁹ Z motivů jmenujme např. zahradu srdce, leknín, strom života, zahradu Getsemanskou, slunce, hvězdy, ptáky, zvěř, ledovce, vlny, skaliska. Z textů uvedeme báseň švýcarského básníka Francesca Chiesy *Humanus ab humo*, která vyjadřuje nejen úzké sepětí mezi člověkem a přírodou, ale nepřímou také Eliščinu životní postoje: vděčnost, naději a trpělivost:

Děkuji ti, ó Pane, žes z pokorné dobré hmoty utvořil tyto mé údy: ze země. Dobrá je země. Nemře ranami, vytváří radost zas, kterou jí lidé zničili: zeleň, kterou jí šlapou, a květiny, které jí trhají.

At' voz ji ujezdí, stáda at' spasou ji: znova se zazelená. Čas proměňuje ji ledem, pak ohněm zas halí, drsný vítr ji trhá jemné roucho, lidé ji hlodají prsa, do útroby jí vkládají lhostejně mrtvé, kladou na ni tíhu svých šedých budov, nechávají jí stísněnu rozvalinami...

Ona nezmírá, nehybně čeká, až se led rozpustí, vítr ustane, slunce zdvihne – a zazelená se...

Dobu studií zvládala Anna velice dobře, byla nadaná vnímavá studentka a studovala s vynikajícím prospěchem. Získala zde také mj. široký všeobecný přehled,¹⁰ který systematicky rozvíjela celoživotním studiem,¹¹ ale i pravidelnou duchovní četbou.

Po absolvování učitelského ústavu vedeném Školskými sestrami sv. Františka si sestry dělaly naděje, že by Anna mohla pracovat jako učitelka prvního stupně na jejich školách, ale Anna se rozhodla pro jiný krok, vstoupila do kandidatury sester v Praze-Břevnově. Dne 12. 8. 1931 měla obláčku a dostala jméno Eliška, její řeholní patronkou byla sv. Alžběta Durynská.

Eliška absolvovala kandidaturu i noviciát bez problémů a s lehkostí. Byla horlivá a věrná. Manuální práce, modlitba ani studium jí nedělaly sebemenší problémy. Sestry ji měly rády, neshledávaly na ní vady. Jediné co bylo pro Elišku podle jejího životopisce Petra Piřhy nesnadné, byl nesoulad vnějšího zachovávání pravidel a atmosféry v domě. Elišce se zdály sestry málo radostné a lidsky vřelé a jejich duchovní život vnímala jako povrchní.¹² V této době si utváří Eliška svůj náhled na formaci i na prožívání autentického duchovního života a s ní spojené svatosti. O jejím pohledu na svatost se nám dochoval jeden ze zápisků v jejím *Deníku*:

Ne, svatost není mramorová urna, v níž nutno napěchovat lidskou bídu.

Ne, svatost není stísněná a chmurná, jak majetkem by byla škarohlídů.

Co na tom, že jsme tady na pozemské pláni, jak pod břemenem žití klesající chodci.

Byť lidé těkali jinam, čeká, ať miji rok či věk: a zase je plodná a dobrá. I velebím Hospodina, že ze zemské hmoty stvořil mě, z živé hmoty, již žádné zlo neumrtví, již vina žádná nesníží, již znovu své rány zhojí.

¹⁰ Elišku zajímaly přírodní vědy, ale velice dobře se orientovala i v české a světové literatuře. To dokládají výpisky v jejím *Deníku*. Setkáme se zde s takovými veličinami, jako je ze světových literátů Gustav Flaubert, Emile Zola, Francesco Chiesa, Romain Rolland, Charles Péguy, nebo z českých Otakar Březina, Jan Zahradníček, Jaroslav Vrchlický či Vítězslav Nezval a mnozí další. Eliška měla i silné zaujetí pro liturgiku, čerpala z poznatků psychologických věd a skvěle ovládala pravopis.

¹¹ Eliščin studijní rozsah je pestrý a sahá od studia učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů matematiky a fyziky, přes ošetřovatelství a kurs pro zdravotní sestry po kurs vedení administrativy a studium cizích jazyků.

¹² Srov. P. PIŘHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 21-22.

Když dobrý Bůh vždy podchytí nás svojí dlaní a k němu můžeme vzhlížet jak děti k Otci.

Být smutný, ne a stokrát ne! To není svaté tvářit se jak zoufalec, jenž prohrál sázku.

Vždyť svatost znamená jak dítě rozesmáté se k Otci přitulit a vyzpívat mu lásku.

Po noviciátu a složení prvních slibů 13. srpna 1932 posílá kongregace sestru Elišku studovat jeden rok na Reálné gymnázium kongregace v Praze na Vinohradech, aby mohla složit maturitu a být přijata na vysokou školu. Sestry vnímají pedagogické obdarování sestry Elišky a přejí si, aby po ukončení potřebného studia učila na jejich gymnáziu.

Eliška by ráda studovala biologii, ale protože v té době je na gymnáziu málo vyučujících matematiky a fyziky, přijímá vůli svých představených a začíná studovat tyto předměty na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Bylo to studium těžké a náročné, ale Eliška se nevzdávala.

V jejím pozdějším životě vnímáme, že studium matematiky a fyziky jí bylo ku prospěchu. Rozvinulo Eliščino logické myšlení, přesnost ve vyjadřování i schopnost nadhledu, napomohlo jí ve vnitřní kázni. Eliška nebyla otrokem svých nálad a subjektivismu. Jak ve společenském dění, tak v životě jejím i druhých ji zajímaly příčiny a následky, ne pocity, dojmy či většinové mínění. Eliška nezůstávala na povrchu, ptala se vždy proč a zvažovala, co daný krok, skutek přinese. I při konfliktech upřednostňovala nejprve prozkoumat názory znesvářených stran, danou situaci vyhodnotit a pak zvolit nejlepší postup. Učila se kritickému myšlení a nebyla snadno ovlivnitelná, získala ideální výzbroj pro boj s jakýmkoliv ideologickým myšlením, ať už ve společnosti nebo uvnitř řádu.

Během studia skládá 27. srpna 1938 doživotní sliby. Na scénu dějin už delší dobu plíživě a systematicky vstupuje nacismus. Nezadržitelně se blíží druhá světová válka a zábor Československa nacisty. Doba německého protektorátu Elišku, stejně jako každého občana bývalého Československa, osobně zasáhne. Má už před poslední závěrečnou zkouškou, když je její studium násilně přerušeno uzavřením vysokých škol Velkoněmeckou říší. Eliščin oblíbený

profesor fyziky a vedoucí její seminární práce o problematice teorie specifických tepel, kterou obhajovala během prvních státnic, František Záviška, je zatčen a odvečen Němci, později zahyne na cestě z koncentračního tábora. Jsou zatčeni, odvečeni nebo popraveni i mnozí další spolužáci z fakulty.

Po zavření vysokých škol začíná Eliška učit na kongregačním gymnáziu na Vinohradech. I zdejší školu poznamená německý útlak. V dubnu 1940 je gestapem přímo ze třídy odvedena žákyně židovského původu, v červnu 1941 je zatčen člen učitelského sboru B. Kovařík OSB. Heydrichiáda si také vybírá svou daň, na gymnázium docházela jedna studentka z Lidic, která už se nikdy nevrátí. Němci zabitý statečný lidický farář P. Josef Štemberka, v současnosti kandidát blahorečení, je rodným bratrem jedné ze sester.

Tato doba zasáhne několika ranami i celou kongregaci: na záchvat mrtvice umírá strahovský opat Metoděj Zavoral, kterého sestry nazývaly otcem kongregace. Je zatčen a pro spoluúčast na atentátu popraven Mons. Dr. Antonín Bořek hrabě Dohalský, komisař kongregace. Navíc umírá vyčerpáním generální představená sester S. M. Xaverie Fürgottová. V této nesnadné době, roku 1942, Eliška jmenována místní představenou mateřince v Praze v Břevnově a zde zůstane až do konce války. V průběhu školního roku je Němci vinohradské gymnázium zavřeno. Některé sestry se přeorientovávají na ošetrovatelství, jiné, včetně Elišky, si dělají státní zkoušku z němčiny a pedagogiky, aby takto mohly učit alespoň náboženství v okrajových částech Prahy a vyhnuly se totálnímu nasazení. Válka se pomalu blíží ke konci.

Po vítězství spojenců a osvobození Prahy panují vypjaté protiněmecké nálady. Dochází k neomluvitelnému násilí vůči německému obyvatelstvu. Někteří Němci jsou povražděni, mnozí lynčováni a německé ženy znásilňovány. Často jsou největšími „obhájci spravedlnosti“ bývalí kolaboranti nebo zbabělci, kteří byli po celou dobu války pasivní. Eliška se však těmito náladami nenechala strhnout. Rozlišovala mezi lidmi dobrými a zlými, ne mezi národnostmi. Dochovalo se nám dokonce svědectví, že se Eliška snažila pomoci německým dívkám z Hitlerjugend při jejich odsunu do Německa a šla se s nimi rozloučit,

ačkoliv tyto dívky obývaly klášter a sestry se tísnily v menším domě v sousedství.

Dne 13. 7. 1945 ukončuje Eliška svá studia a pokračuje ve výuce na dívčím gymnáziu na Vinohradech. Je velice oblíbenou profesorkou a její žákyně na ní ještě po letech vzpomínají. Od roku 1946 jsou jí navíc svěřeny novicky.

Eliščinu pedagogickou éru přeruší únor 1948 a s ním spojený nástup komunistů k moci. Poúnorová vláda se snaží po vzoru svých sovětských bratří zničit všechny své protivníky, ať už jde o průmyslníky, soukromé zemědělce, exilové vojáky, nebo o intelektuály a duchovní. Po černém teroru nastupuje teror rudý. Dochází ke kolektivizacím v zemědělství, zestátnováním, zatýkáním, uvězněním i popravám nepohodlných protivníků. Jsou potlačeny základní lidské svobody, svoboda vyznání, svoboda slova, svoboda shromažďování. Politická svoboda je pouhou fraškou. Teror zasáhne všechna řeholní společenství. Komunisté je chtějí postupně zlikvidovat jako zvlášť nebezpečné nepřátele státu.

Gymnázium sester je zestátněno¹³ a na podzim r. 1950 jsou sestry v noci vyvezeny ze svého kláštera a internovány v opuštěném konventu v Krnově. Podmínky jsou zcela nevyhovující, ale S. Eliška neklesá na duchu. Okamžitě přemýšlí, jak by v nich mohly sestry působit. Vnímá, že po odsunu Němců chybějí zdravotní sestry, proto s některými sestrami absolvuje zdravotní kurz a po dlouhém vyjednávání s komunistickými úřady začne spolu s dalšími 11 sestrami pracovat v nemocnici v Podbořanech.

Podbořanské období je pro Elišku jedno z nešťastnějších v životě. Sestry jsou lékaři i pacienti oblíbené pro svou laskavost, profesionalitu i lidskost. Sestra Eliška v Podbořanech dozrává jako žena, prochází zamilovaností, ale zůstane věrná svým závazkům. Na toto období později vzpomíná:

¹³ Způsob, jakým proběhlo zestátnění školy, byl kuriózní a odráží Eliščinu osobní statečnost. P. PÍTHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s 61 píše: *Komise, která přišla, aby převzala klíče od vinohradské budovy, přišla vskutku ve zvláštní okamžik. Budování vinohradského gymnázia, které bylo jednou z nejmodernějších školních budov v předválečném Československu, nebylo možné bez poměrně vysokého hypotečního zatížení. Dluh byl postupně splácen řadu let a v den, kdy se sestra Eliška vracela z banky s dokladem, že právě složila poslední splátku dluhu, takže budova již není nijak zatížena, setkala se ve dveřích budovy s komisí. Musela vydat klíče a byla donucena podepsat, že dobrovolně předává budovu státním orgánům. O slovo DOBROVOLNĚ vznikl spor, při němž komise složená z několika mužů prohlásila, že nic přepisovat nebude. Nátlak se stupňoval a Eliška byla k podpisu donucena. Vzala tedy pero a podepsala dekret. Před podpisem vepsala „ustupuji násilí.“*

S Podbořany jsem se velmi těžko loučila. Prožila jsem tam tři krásné roky života. Měla jsem velmi bezstarostný život. Práce u nemocných uspokojovala mou přirozenou touhu obětovat se. Poznala jsem život z jiné stránky, byla jsem takřka hýčkána láskou lidí, s kterými jsem se stýkala. Prožila jsem tam také chvíle duševních zápasů, abych zachovala věrnost svému božskému Mistru. Víím, co je zřítí se lidské lásky a přeměnit ji v klidnou lásku přátelství. Rozloučení s prací v nemocnici bylo pro mě těžké, ale přece jsem se alespoň trochu těšila na novou práci v Budeničkách.¹⁴

Po třech letech musejí ale sestry z Podbořan odejít, jejich další veřejné působení je pro komunistický režim nežádoucí.

Sestra Eliška dostává posláni do Budeniček, kde se sestry věnují mentálně postiženým dívkám. Tato práce je pro Elišku nezvyklá a náročná. Sestra Eliška si tam však velmi dobře zvykne a práci u slabomyslných dívek si zamiluje. Je nešťastná, když je po osmi měsících odvolána provinciální představenou z příkazu generální představené do Slatiňan, kde se má ujmout služby provinciální představené. Vnitřně se brání, ale nakonec bere nové posláni jako účast na Kristově kříži.

Ve Slatiňanech je apoštolsky velice činná. Je provinciální představenou, a ačkoliv je ustanovena k administrativním pracím v místním ústavu sociální péče, zapojuje se do všech činností spolu s ostatními sestrami, včetně brigád a péče o chovance.¹⁵ Postoj Elišky je nejenom projevem solidarity se sestrami, ale odráží také její pojetí úřadu jako služby. To, že sama na svém těle zakusí náročnost péče i o těžší případy, ji vede k uvědomění si potřeby zdravé kompenzace této náročné služby. Dbá na to, aby každá sestra měla dost odpočinku, a trvá na tom, aby sestry trávily dovolenou mimo Slatiňany. Snaží se podle svých sil rozvíjet sestry

¹⁴ *Deník.*

¹⁵ Jedna ze sester vzpomíná: *Když bylo třeba, pomáhala v kuchyni, hlavně o svátcích. Také vypomáhala u prasátek, pracovala v zahradě, prostě všude, kde bylo potřeba. Všechno dělala s tichostí a nenápadně. Jiná sestra zase dodává: Když Eliška nastoupila úřad představené, pracovala nějaký čas na každém pracovišti, aby poznala těžkosti sester a lépe je chápala. In: SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 2011- 4. 5. 1993, s. 18.*

po intelektuální i fyzické stránce v rámci nejrůznějších aktivit.¹⁶ Chce, aby nezakrněly a navíc měly potřebné síly k této psychicky i fyzicky náročné práci.¹⁷ Dalším plodem Eliščina pracovního nasazení je inovace metod práce s mentálně postiženými. Zde Eliška využívá svůj pedagogický a pozorovací talent. Její metody umožní sestřám prožívat práci radostněji a smysluplněji. Na Elišce leží také nesnadné břímě komunikace s představiteli komunistického režimu jak kvůli ústavu,¹⁸ tak kongregaci.

¹⁶ Jde nejenom o výlety, ale na tehdejší dobu pro řeholnice netypické bruslení či plavání. K plavání se váže jedna velice hezká vzpomínka, kterou zaznamenal P. PÍTHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 81-82: *Skupinka sester se Elišky při nedělní snídani zeptala, zda si myslí, že se řeholnice mohou v přírodě koupat. Eliška samozřejmě odpověděla, že neví, proč by nemohly. Večer téhož dne se ptala, jak sestry strávily odpolední vycházku. Po malém zaváhání řekly, že se byly koupat. Eliščina reakce o ní mnoho říká. První, co z ní vyhrklo, bylo uděšené: „A umíte plavat?“ Teprve druhou otázkou bylo, kde se koupaly, a úplně nakonec se zeptala, v čem se koupaly. Přiznaly, že ve spodním prádle, ale že ho vůbec nesvlékly a hábit oblékly hned po koupeli. To Eliška sestřám vytkla a přísně přikázala, aby se něco takového neopakovalo. „Co byste dělaly, kdyby tam přece někdo přišel?“ Tím věc skončila, sestry nebyly nijak potrestány. Eliška se zlobila. Nevadilo jí tolik, že sestry nepožádaly o dovolení. Spíš jí vadilo, že to udělaly chytrácky, ale nejvíc jí vadilo, že mohly nadělat ostudu a také na sebe upozornit. Jak by se zlovolným lidem hodilo vyprávět, jak doopravdy žijí ty svaté řeholnice. I do tisku to mohlo proniknout. (...) Zlobila se, ale zeptala se také, jak k tomu došlo. Protože dost nemyslím! V takových vedrech se lidé musí osvěžit. Vzpomněla si na svá dětská léta, vzpomněla na bezvadnou sprchu v Podbořanech. Ať se koupou, ať si zaplavou, jenže všechno musí mít svůj pořádek. Léto bylo toho roku parné a sestra Eliška v týdnu vyjela na nákup do Chrudimi a zajela i do vzdálenějších Pardubic. Příští neděli si zavolala sestry, které ji tak pozlobily a které se ani neodvážily žádat o možnou vycházku, a řekla jim: „Běžte se, sestry, osvěžit do přírody, ale už nikdy žádnou ostudu! Než vyrazíte, dojděte ještě na půdu a seberte tam prádlo, které visí.“ Sestry blažené, že mohou odpoledne ven, běžely na půdu a tam zůstaly, jakoby do nich uhodil hrom. Na šňůrách viselo velké množství plavek různých velikostí a osušky. Běžely dolů a hledaly sestru provinciální. Našly ji v kapli na jejím oblíbeném místě a neodvážily se ji vyrušit. Jenže Eliška je čekala, a když se otevřely dveře, ale nikdo nevstoupil, věděla, že jsou to ony. Vyšla a naoko přísně jim řekla: „Máte být, sestry, už dávno pryč“ a s úsměvným hlasem dodala, „doufám, že vám budou akorát.“ Téhož večera vyložila sestra Eliška všem, jak se bude s plavkami zacházet, aby se mohly koupat střídavě všechny sestry, a příští neděli se šla koupat také.*

¹⁷ Sestry ale kromě plného úvazku musely také chodit na brigády na pole. Prakticky to znamenalo, že musely vstát už v půl čtvrté ráno, aby stihly začátek směny v ústavu.

¹⁸ Uvedeme spíše úsměvnou, ale pro dnešní dobu vysoce aktuální vzpomínku na jedno takové setkání se státní mocí, které vyvolaly Eliščiny nové metody. P. PÍTHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 75-76, píše: *Neobvyklý přístup k pacientům a metody sestry Elišky přinášely i střety s civilním světem a dozorčími orgány. Sestra Eliška nechtěla vylučovat žádného pacienta z příjemnosti, které jim bylo možno dopřát. Tak se stalo, že na vycházky mimo ústav byly brány také některé děti z uzavřeného oddělení. Staříčká sestra Barbora vypravuje, že tam, kde si ostatní děti pod dohledem volně hrály, bylo ovšem třeba takového pacienta uvázat ke stromu, jednak aby nerušil, jednak aby neutekl a nezranil se. Sestra Eliška byla toho správného mínění, že si to tito pacienti přece jen užijí, asi jako když koník stále uvázaný u žlabu se může chvíli přivázaný popásat na svěží louce. Jenže uvázané dítě viděli lidé, kteří šli kolem, a do týdne přijela ostrá kontrola zjišťovat stav udaný jako týrání bezbranných dětí. Kontroloři velmi komisi sestře Elišce sdělili, k čemu v ústavu dochází. Sestra Eliška jim vyložila, o jaké a jak agresivní pacienty jde, a vzhledem k pozdní hodině jim řekla, že už jsou připraveni ke spánku a jsou na uzavřeném oddělení. Kontrola trvala na návštěvě. Sestra Eliška je vpustila dovnitř a zavřela. Kontroloři zůstali uprostřed pacientů sami. Byli jim neznámí a vzbudili zájem. Kontroloři couvli ke dveřím, ale ty neměly kliku. Pacienti je obklopili a začali být dotěrní. Bylo*

Komunisté považují ústav ve Slatiňanech za vzorný:

Ústav ve Slatiňanech se stal pro ústavy tohoto typu a především pro nově zakládané ústavy vzorovým zařízením. Bylo třeba zařadit do služeb v sociální oblasti sestry, které ještě zůstávaly v internačních táborech a chodily do práce na pole, do továren anebo na lesní práce. Tyto sestry však potřebovaly praxi, odborné zaškolení. Byly tedy posílány do Slatiňan, kde viděly jak příkladnou péči o mentálně postižené svěřence, tak zároveň kulturní úroveň života celého zařízení. Setkávaly¹⁹ se zde rovněž se sestrou Eliškou, která, jak již bylo řečeno, změnila úřad představené, tedy i provinciální představené, v radostnou službu sestrám.²⁰

Eliška se také zapojuje se do činnosti Sekretariátu řeholních společností a právě ve Slatiňanech je středisko jeho činností.²¹ Do tohoto období spadá také Druhý vatikánský koncil a následná obnova církevního řeholního života. I do ní

slyšet, jak je kontroloři odstrkují a že si to nemocní nechtějí dát líbit. Sestra Eliška otevřela dveře teprve (bylo to za malou chvíli), když začali křičet o pomoc. Shodou okolností volali, aby někdo ty příšery spoutal a zavřel. „Doufám, že již nemusím vysvětlovat, proč s těmito pacienty musíme na vycházkách zacházet tak, jak to děláme.“ „Tak je neberte na vycházky.“ „Tento ústav není věznice, je to léčebné zařízení.“ „Budí to pohoršení! Pohoršuje to lidi.“ „Asi to nebylo tak silné pohoršení.“ „Ale bylo, bylo.“ „Kdyby bylo opravdu velké, tak by nás ten pobouřený člověk nešel udat, ale na místě by se dítěte zastal. Všechno by se to vysvětlilo.“ „To máte pravdu. Udivilo nás to. Ústav má dobrou pověst.“

¹⁹ Na toto období máme důležitou vzpomínku boromejky S. M. Elišky Šrubařové: *Sestra Eliška byla žena velkých perspektiv. Přišla za mnou a říkala: „Tohle nemůžeme dopustit, aby se řády tak odcizovaly a zůstávaly si cizí. Víte, co uděláme? Budeme dělat schůze.“ To nesmělo být, to absolutně nesmělo být, to bylo trestné. „Ale my budeme brát běžná témata, tak např. nové léky pro nejstarší obyvatele domovů i domovů duchodců. Pozveme některého z lékárníků, který bude přednášet.“ Tento lékárník musel být dobrý člověk, který sloužil pouze jako figura, ale schůze byla pro sestry, aby se mohly navzájem domluvit. Lékárník si byl vědom, proč tam je, že je věci až druhořadou přednášet o lécích pro starou generaci. Po krátké době se posadil a začala nejdůležitější část programu: porada sester. Z každého řádu mluvila některá sestra o tom, co v pronásledování prožívají, jak to prožívají. To ovšem bylo pro řády nebezpečné, ale bylo třeba se poradit. A zde je ŠM Eliška opravdu velká. Dovedla vždy nalézt téma pro tato setkání. Lékárník sice něco přednášel, ale jakmile skončil, otvíralo se všechno o zásadách Státní tajné policie, jak tomu čelit, co dělat a jak se opět sejít. In: SM Eliška Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, s. 31-32.*

²⁰ *Služebnice Boží S. M. Eliška Pretschnerová OSF: životopisná data. [2015-03-20]. <<http://www.eliskaosf.cz/eli1.htm>>.*

²¹ V rámci toho pořádá nejrůznější aktivity pro sestry různých řeholních společenství zvláště ve spolupráci s P. Šilhanem SJ. Konají setkání, která mívají většinou část vzdělávací a část rekreační. Sestra Eliška s P. Šilhanem jsou ve svém úsilí velmi praktičtí a myslí i např. na sestry kuchařky. V rukopisech sestry Elišky se dochoval záznam: *Kromě toho měly být tři turnusy (po Novém roce) pro sestry kuchařky s náplní duchovně-odbornou a rekreační. Sestry kuchařky bývají nejvíce zatížené pracovnice v soc. ústavech a charitních domovech, proto jsme jim chtěli udělat radost. Mělo být několik duchovních přednášek (některý z řeholníků) a kromě toho měl přednášet lékař a dietní sestra o zásadách správné výživy.*

se sestra Eliška nadšeně zapojuje a je v mnohých směrech průkopnicí pokoncilní obnovy.²²

Kromě toho v tomto období hledá vhodný objekt pro dům péče o staré a nemocné sestry. Vládní opatření totiž zakazují sestřím důchodkyním pobývat nadále ve Slatiňanech. Mohou zde bydlet pouze zaměstnané sestry. S. Eliška při hledání vhodného objektu naráží na velké problémy, téměř nikdo si nepřeje mít ve své obci řádové sestry. Nakonec najde vhodný objekt na Hoješíně v podobě polorozbořeného zámečku. Organizuje brigády ze stran sester a sama se do nich aktivně zapojuje.

Začátkem ledna 1970 je jmenována novicmistrovou a poslána do Cetechovic dokončit úpravy domova pro starší a nemocné sestry. Při vzpomínce na Slatiňany si Eliška zapsala:

3. ledna jsem se přestěhovala se sestrami novickami a S. Borgií do Cetechovic. Věděla jsem to již delší dobu a připravovala jsem se na rozloučení s milými Slatiňany již od svého návratu z Říma. (...). Když jsem pomáhala S. Věře na zahradě, říkala jsem si: „To dělám naposled.“ Když se sestry dozvěděly, že odejdu, chodily kolem mne s tázavým pohledem a jakoby po špičkách. Snažila jsem se dělat hrdinku a odpovídala jsem zvesela, ale uvnitř mě bylo smutno. Sestry mně prokazovaly tolik pozornosti a lásky a i civilní zaměstnanci, zvláště paní vedoucí mi dávala najevo, že mě nerada ztrácí. (...) Jak mně byli drazí všichni ti lidé i věci, s nimiž jsem za těch 15 let tolik srostla – a přece jsem věděla, že to všechno musím opustit. Ale Ty Pane, jsi mi dával sílu a odhodlanost, odvahu a někdy i radost z toho, že se smím všeho zbavit a jet za Tebou spolu s mladými dušemi, které jsi mi svěřil.²³

Koncem roku 1970 je sestra Eliška zvolena delegátkou generální kapituly. Do Říma odjíždí s obavami, že by mohla být zvolená generální představenou. Elišce se zdá, že nemá pro daný úřad ani potřebné kvality, ani síly. Přeje si už v klidu prožít své stáří, navíc neví, jak obstojí v cizím prostředí a bez znalosti

²² O Eliščině vztahu k Druhému vatikánskému koncilu pojednáme v kapitole *Eliška bojovnicí*.

²³ *Deník*.

cizích jazyků. Přes všechny obavy a boje se ale disponuje k přijetí možných výsledků voleb jako Boží vůle. Její obavy se naplní, Setra Eliška je poměrně jednohlasně zvolena. Přijímá volbu²⁴ a začíná její další a zcela nové životní období.

Eliška se seznamuje s universalitou církve. V rámci generálních vizitací poznává spolusestry v Chile, ve Spojených státech amerických. Je povzbuzena životností chilské církve, jejich obrovským sociálním nasazením i důrazem na život podle evangelia. Na druhé straně v USA, ještě silněji než v Římě, vnímá nebezpečí západní civilizace, materialismus, konzumismus a individualismus. Je zvolena podruhé a ve službě zůstává až do června 1983, kdy končí její funkční období.

V září 1983 se vrací do vlasti a začíná její poslední životní období. Sestra Eliška dostává poslání na Hoješín, do charitního domova pro staré a nemocné sestry, který sama pomáhala budovat. Zapojuje se do veškerého dění, pracuje na zahradě, bere noční služby. Není na ní vůbec znát, že je bývalou představenou. Její síly pomalu ubývají a 4. května umírá. Na její pohřeb ve Slatiňanech se sjede mnoho sester a bratří, spolupracovníků i přátel. Smutek z loučení ustupuje radosti, že Eliška dosáhla svého cíle a dle většiny přítomných je už v nebeské slávě u svého Pána. V podobném duchu se vyjadřuje i autor jednoho z kondolenčních dopisů:

Sestra Eliška byla zajisté obdařena povoláním k řeholnímu životu. Ale právě proto, že současně znala matematiku, fyziku a jazyky, dosáhla vyváženosti své osoby a mohla více porozumět různým lidem. Toto porozumění, spojené s opravdovou, upřímnou láskou (kterou dnes již skoro nikdo nezná), vyvolalo i u lidí církvi nepřátelských pocit úžasu a tolerance. Myslím, že sestra Eliška je typ

²⁴ Po přijetí volby si sestra Eliška zapisuje do *Deníku*: *Když jsem skončila úřad představené, zdálo se mi, můj Ježíši, že mám právo na klidnější život a ten jsem skutečně v Cetechovicích měla. Jsi, Bože, nevyzpytatelný ve svých úradcích – tys na mě vložil ještě těžší kříž. Řekla jsem Fiat a musím už skoncovat s naříkáním. Musela bych se stydět před těmi miliony bratří a sester, kteří zemřeli v koncentracích, před těmi stovkami kněží, kteří i šestnáct let trpěli u nás ve vězení. Dala jsem ti všecko, můj Bože, víc Ti už nemohu dát. Prosím jen o jedno, dopřej mi vytvořit v našem chladném mrazivém mramorovém domě chudou krásnou františkánskou rodinu. Nauč mě milovat ty sestry, jejichž mentalita je pro mě tak nepochopitelná, dej mi odvahu, abych dovedla změnit, co mohu změnit.*

*moderní, realistické světice. Prosme ji o přimluvu v nebi a prosme Pána, aby došla v církvi oficiálního ocenění své lásky, statečnosti a krajní obětavosti.*²⁵

Dne 1. června 2001 je zahájen v královéhradecké diecézi proces blahořečení,²⁶ postulátorem je jmenován P. Doc. PhDr. ThDr. Karel Vrána, vicepostulátorem P. Petr Alkantara Houška OFM. Proces probíhá zkoumáním všech psaných dokumentů, dopisů a deníků S. M. Elišky a osobních svědectví. V roce 2004 P. Vrána umírá, novým postulátorem je jmenován ThDr. Josef Koláček SJ, vicepostulátorem je i nadále P. Petr Akantara Houška.

Na žádost České provincie Školských sester sv. Františka je proces znovuobnoven královéhradeckým biskupem Mons. Janem Vokálem. Postulátorkou je jmenována S. M. Zdislava Nosková OSF, která v současnosti shromažďuje veškerá svědectví o tzv. „pověsti svatosti“ pro historický proces. Snaží se také šířit poselství příkladu sestry Elišky formou přednášek, duchovních obnov aj.

²⁵ *SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993*, s. 48.

²⁶ Obsáhlejší informace o procesu blahořečení i s příslušnou fotodokumentací lze najít na webových stránkách <http://www.eliskaosf.cz/eli2.htm> a <http://www.eliskaosf.cz/nova-etap.htm>. My zde uvádíme jen zkrácenou podobu.

2. Eliška zasvěcenou ženou

Slyš, dcero, pohleď, nakloň své ucho, zapomeň na svůj lid, na otcův dům, neboť král zatouží po tvé kráse, je to tvůj pán a jemu se klaněj. Namísto otců budeš mít syny. Tvé jméno budu připomínat po všechna pokolení, proto ti národy budou vzdávat chválu navěky a navždy (Ž 45,11.17a.18).

Učarovala jsi mi, sestro má, nevěsto, učarovala jsi mi jediným pohledem svých očí (Pís 4,9).

Všichni, kdo milují Pána celým srdcem, celou duší, celou myslí a silou, a milují své bližní jako sami sebe (...) a nesou hodné plody pokání (...) jsou nevěstami, bratry a matkami našeho Pána Ježíše Krista. Jsme nevěstami, když se věrná duše mocí Ducha svatého sjednocuje s naším Pánem Ježíšem Kristem. Jsme jeho bratry, když konáme vůli jeho Otce, který je v nebi. Jsme matkami, když jej nosíme v srdci a ve svém těle skrze Boží lásku a čisté, ryzí svědomí, rodíme jej svatými skutky, které mají druhým zářit jako příklad.²⁷

Postavíme-li vedle sebe dvě podoby křesťanské ženy: ženu – manželku – matku a ženu – zasvěcenou osobu, může se na první pohled zdát, a je to tak i někdy bohužel prezentováno, že jde o dva vyhraněné polarizované extrémy ženství. První z nich žena – manželka – matka se stará o svého manžela, odpovídá na prvotní a přirozené povolání každého člověka: *Plodte a množte se a naplňte zemi* (Gn 1,28). Taková žena nemá příliš mnoho času zabývat se nebeskými záležitostmi. Druhá z nich žena – zasvěcená osoba oproti tomu není zatížena pozemskými starostmi, její srdce není rozděleno, vzdala se dětí pro Boží království.²⁸ Taková je alespoň poměrně rozšířená představa o dvou základních povoláních, povolání k manželství a povolání k zasvěcenému životu.

²⁷ ListVěř 6,48–53. Zde citujeme překlad tohoto textu zveřejněný v Prologu k aktuální *Řeholi a životu bratří a sester Třetího řeholního řádu svatého Františka*, na jejíž podobě měla výrazný podíl S. M. Eliška Pretschnerová.

²⁸ Toto polarizované pojetí zasvěcené ženy může pramenit z nesprávného výkladu slov apoštola Pavla: *Já bych však chtěl, abyste neměli starostí. Svobodný se stará o věci Páně, jak by se líbil Bohu, ale ženatý se stará o světské věci, jak by se zalíbil ženě a je rozpolcen. Žena bez manžela nebo svobodná dívka se stará o věci Páně, aby byla svatá tělem i duchem. Provdaná se*

Můžeme však snadno vycítit, že obě vyobrazení ženy silně klopýtají, jsou extrémní, jsou to karikatury. Žena světská by totiž v takovém pojetí byla ochuzená o duchovní rozměr, o intimní vztah s Pánem, přitom už církevní otcové definovali každou křesťanskou duši, nezávisle na jejím životním stavu, jako mnicha, zasvěcenou pannu.²⁹ I v Písmu máme příklad mnohých žen angažovaných ve všedních záležitostech běžného života, které žily spojením s Bohem naplno.³⁰ Jejich dovršením je pak Panna Maria, vzor všech žen, která znala rodinné starosti ženy, byla matkou, manželkou a přitom byla zasvěcenou pannou par excellence.³¹

Na druhou stranu zasvěcená žena často zná pozemské starosti. Pokud opravdu dala své srdce Pánu, roste v lásce ke všem a stává se s nimi solidární. Často pracuje s velkým nasazením v pozemském terénu, a jestliže chce rozvinout

stará o světské věci, jak by se zalíbila muži (1K 7,32–34). Velice nás také zamrzelo konstatování Petra Piťhy, že, zasvěcení Bohu znamená totiž vždy odmítnutí velké hodnoty mateřství, nemluvě o zřeknutí se tělesně projevené a naplněné lásky. In: P. PÍTHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 20. Jsme toho názoru, že pokud by žena odmítala své mateřství, nebyla by zdravá a trpěla by i v řádu. Bohužel však v reálné realitě existují i úniky žen do ústraní řádu plynoucí ze zranění ve vztazích s muži, ale zde je pak důležité zkoumat motivy pro vstup do řádu a očistit je.

²⁹ Připomeňme v této linii např. výrok Izáka z Hvězd: Každá věřící duše je snoubenkou Božího slova, Kristovou matkou, dcerou i sestrou, panenskou i plodnou. In: IZÁK Z HVĚZDY, *Sermone 51*: PL 1863.

³⁰ Z velkých ženských postav *Starého zákona* vyjmenujme alespoň tři: královnu Ester, Chanu a matku sedmi synů z Druhé knihy Makabejské. Královna Ester žila v pohanském královském dvoře, plnila své povinnosti královny, ale byla otevřená a vnímavá vůči Božímu volání skrze Žida Mordechaje. Za cenu riskování vlastního života svou poslušností a statečností zachránila židovský národ před vyhubením (srov. kniha Ester). Neplodná Chana vylévala svou bolest v chrámu před Hospodinem navzdory pohledům lidí a následnému obvinění z opilosti ze strany kněze. Plodem její modlitby bylo narození synka Samuela, jednoho z největších proroků Izraele (srov. 1S 1 – 2). Statečná matka z Druhé knihy Makabejské povzbuzovala svých sedm synů ve statečném vyznání Hospodina před panovníkem. Synové Boha nezapřeli. To je stálo život pozemský, ale zajistilo věčný. Jejich matka je porodila pro věčnost (srov. 2Mak 7). Z novozákonních postav jmenujme Tabitu, která šila obleky pro chudé, byla pro ně opravdovou matkou, přitahovala je ke Kristu (Sk 9,36–42), nebo Lydii, obchodnici s purpurem, která byla se svým domem pokřtěna jako úplně první na území Makedonie, tedy na území Evropy (Sk 16,14–15).

³¹ Její význam zmiňuje papež František ve své *apoštolské exhortaci o hlásání evangelia v současném světě Evangelii Gaudium*, čl. 288: *Neboť pokaždé, když pohlédneme na Marii, opět věříme v převratnou sílu něhy a lásky. (...) Při pohledu na ni zjišťujeme, že ta, která velebila Boha, protože „mocně sesadil z trůnu a bohaté propustil s prázdnou“ (Lk 1,52–53), je tatáž, která zajišťuje domácí teplo našemu hledání spravedlnosti. Ona také starostlivě uchovává „všechno v srdci a rozvažuje o tom“ (srov. Lk 2,19). Maria dovede rozpoznávat stopy Božího Ducha ve velkých událostech, ale také v těch, které se zdají nepostřehnutelné. Kontempluje tajemství Boha ve světě, v dějinách a v každodenním životě každého člověka a všech lidí. Ona je modlící se a pracující ženou v Nazaretě a je také naší pohotovou Paní, která „ve spěchu“ (srov. Lk 1,39) opouští svoji vesnici a vydává se pomáhat druhým. Tato dynamika spravedlnosti a něhy, kontemplace a cesty k druhým je tím, co z ní činí ekleziální vzor evangelizace.*

své povolání k zasvěcenému životu, pak musí v sobě rozvinout mateřský rozměr, jde o podmínku radosti jejího života a velkou výsadu.

Jsme proto přesvědčeni, že povolání k manželství a k zasvěcenému životu jsou povolání komplementární, vzájemně se prolínají a obohacují a neměla by být od sebe uměle oddělována,³² jsou součástí jediného a jedinečného obdarování: být ženou, být člověkem. Tak papež Jan Pavel II. píše:

Je třeba, abychom nyní zaměřili své rozjímání na panenství a na mateřství jako na dva zvláštní rozměry, v nichž se uskutečňuje ženská osobnost. Ve světle evangelia nabývají plný smysl a hodnotu v Marii, která se jako panna stala matkou. Tyto dva rozměry ženského povolání se v ní setkaly a spojily výjimečným způsobem, takže jeden nevyloučil druhý, ale oba dva se podivuhodně doplnily. (...) Panenství a mateřství (v Marii) existují zároveň a nevyloučují se navzájem a nekladou si meze. Dokonce osoba Matky Boží pomáhá všem – zvláště ženám, aby poznaly, jakým způsobem se tyto dva rozměry a tyto dvě cesty povolání ženy jako osoby navzájem vysvětlují a doplňují.³³

Každá žena bez výjimky je povolána k tomu, aby byla dcerou, sestrou, nevěstou a matkou. Dcerou svého i nebeského Otce, sestrou svých bratří a bratra Ježíše Krista, nevěstou svého muže a matkou dětí. Žena zasvěcená je pak vyvolena, aby byla nevěstou Ježíše Krista a jeho matkou v mnohých duchovních dětech.³⁴

³² V podobném duchu se píše ve *Slovníku spirituality*, s. 79: *Křesťanství začíná hlásat v evangeliu celibát zároveň s hlášením manželství. Celibát a manželství jsou dvě životní možnosti – rozdílné, ale obě pozitivní – jsou to lidské situace, které evangelium přijímá a činí z nich znamení skutečnosti, která je přesahuje: přicházejícího Božího království. Kdo začne následovat Pána v celibátu nebo v manželství, je povolán k lásce, k očekávání Božího království a k jeho ohlašování. Bohužel současné výrazové prostředky týkající se celibátu zůstávají dvojznačné: hovoří se o čistotě, dokonalé čistotě, o zdrženlivosti, o panenství či o panenském stavu, a myslí se přitom na řeholnice. Domníváme se, že jediný vhodný a jednoznačný výraz zůstává „celibát“, protože zákon čistoty se týká všech křesťanů včetně manželů, a panenství je pro současného člověka výraz biologický nebo posvátný, a jako takový je příliš zatížený asketicko-religiózním významem. (...) Jistě by bylo vhodné pojednat současně o manželství a celibátu, aniž bychom tradičně oba stavy porovnávali, ale rozsah tohoto příspěvku nás nutí omezit se pouze na celibát.*

³³ JAN PAVEL II. *Apoštolský list Mulieris dignitatem*, čl. 17.

³⁴ Duchovní děti může mít kterákoliv žena. C. S. LEWIS, *Velký rozvod nebe a pekla*, s. 100, nabízí úchvatný obraz ženy, obyvatelky nebe, jdoucí v triumfálním průvodu, kterou provází mnoho krásných chlapců a dívek. Užaslý vypravěč žádá svého nebeského průvodce, aby mu řekl, kdo je tou ženou. Vypravěč se domnívá, že tato žena jistě musela být za svého života

Dcera je závislá na svém otci, který jí dal život, a důvěřuje v jeho lásku, přeje si činit to, co činí její otec, miluje ho a je milována. Tento vztah je první a nejdůležitější ze vztahových dimenzí ženství:

Žena je nejprve dcerou, a to dcerou Otcovou a dcerou svého otce. Největší význam pro ni má to, že si uvědomuje svoji totožnost a napojí se na ženský princip, smíří se sebou jakožto ženou a zejména jako dcerou. Její citový a duchovní vývoj je ve skutečnosti velmi poznamenán vztahem k otci, který ztělesňuje její první setkání s mužem, jež je pro budoucnost určující. Otec poskytuje řád a činí dospělým, zatímco matka má vždy sklon vidět své děti jako mláďata a ochraňovat je. Z dobrého vztahu k otci se rodí sebedůvěra a harmonické včlenění do společnosti.

Na úrovni psychologie platí totéž co na úrovni spirituality. Ať už žena žije zasvěcený život, nebo je vdaná, vždy zaujímá pozici ve vztahu k muži a musí s ním udržovat vyvážený vztah, jenž není vztahem malé dcerky k otci, ani matróny, před kterou se třese manžel i děti. (...)

Jen ten, kdo se osvobodil od pohledu ostatních a staví se odhodlaně před Boží tvář, je opravdu svobodný; a právě tak žena se může osvobodit a vstoupit do plodného vztahu s mužem, jen pokud zaujme jistý odstup od jeho pohledu a postaví se před zrak Otce.

A milující pohled Otce, na nás upřený, ať jsme muž či žena, nás usmiřuje se sebou samými a obnovuje v nás Jeho „obraz“.

Na našem vztahu s Bohem Otcem se zakládá naše pravá osobnost.³⁵

velice slavná, když ji doprovázejí takoví skvělí mladí lidé a ptá se i na to, kdo jsou ti mladí lidé. Průvodce odpovídá: *To je někdo, o kom jsi nikdy neslyšel. Na zemi se jmenovala Smithová a žila v Golders Green. Ale už víš, že sláva v tomto kraji a sláva na zemi jsou dvě úplně rozdílné věci. (...) Ti mladí muži a mladé ženy na každé straně jsou její synové a dcery. Každý mladý muž nebo chlapec, který ji potkal, se stal jejím synem – i když to byl třeba jenom hoch, který přinesl maso k jejím zadním dveřím. A každá dívka, která ji potkala, byla její dcerou.* Zde je zdůrazněn nejenom mateřský rozměr každé ženy, ale i eschatologický rozměr duchovní plodnosti nezávisle na plodnosti biologické. Zde si dovolíme malou odbočku. Duchovní plodnost je nejenom plodem dobře žitého duchovního života a slibu čistoty, ale je i povzbuzením a nadějí pro neplodné páry. Magisterium je v jejich neschopné životní situaci vybízí, aby v ní objevili příležitost zvláštním způsobem se podílet na Kristově kříži, prameni duchovní plodnosti. A dále jim připomíná, že lidé žijící v neplodném manželství nesmí zapomínat, že „manželský život neztrácí svou hodnotu ani tehdy, když zplodění nového života není možné. Tělesná neplodnost může být pro manžely příležitostí k jiným důležitým službám lidskému životu, jako je adopce, různé formy výchovné činnosti, pomoc jiným rodinám, chudým nebo postiženým dětem“ (FC 14). In: KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Instrukce Donum vitae*, s. 35.

³⁵ J. CROISSANT, *Žena neboli kněžství srdce*, s. 25-28.

V řeholním životě je pak tento vztah vyjádřen slibem poslušnosti:

„Slyš, můj synu“ (Přís 1,8). Poslušnost je především postojem dítěte. Je to způsob naslouchání, který mohou prokazovat svému otci pouze děti, neboť toto naslouchání je prozářeno jistotou, že otec dává svým dětem pouze dobré věci, a proniknuté tou důvěrou, která vede děti k přijetí otcovy vůle s jistotou, že je to k jejich dobru.

To ještě daleko víc platí pro náš vztah k Bohu. Svě plnosti vskutku docházíme pouze v míře, nakolik přijímáme za svůj ten plán, s nímž nás on stvořil ve své otcovské lásce. Poslušnost je tedy jedinou cestou, která vede lidskou osobu, rozumnou a svobodnou bytost, k jejímu naplnění.³⁶

Pokud je dcera opravdu dcerou nebeského Otce, pak si je vědoma v souladu s důvěrným oslovením *Otče náš*, kterým začíná *modlitba Páně*, že není jedináčkem, ale má i další sestry a bratry, kteří jsou pro ni velkým darem a výzvou k lásce. Svatý František z Assisi ve své *Závěti*³⁷ píše s velkou láskou a zanícením: *Pán mi dal bratry...* a svatá Klára z Assisi: *Pán mi dal sestry*.³⁸ Oba dva vnímají sesterství a bratrství jako obdarování. Sestry a bratři nejsou pouze darem, ale také výzvou k solidaritě a v růstu v lásce coby jednoho z kritérií autentického vztahu k Bohu. Ježíš sám, náš prvorozený bratr, se ztotožňuje s těmi nejmenšími a nepatrnými, kteří jsou na okraji, a ukazuje, že právě postoj k nim bude eschatologickým měřítkem znamenajícím buď věčný život, nebo věčné zavržení (viz Mt 25). Zdá se nám, že sesterství a bratrství v řeholním životě úzce souvisí se slibem chudoby a principem solidarity.³⁹ To dokládá i papež František:

³⁶ KONGREGACE PRO INSTITUTY ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA A SPOLEČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA, *Instrukce Služba autority a poslušnost Faciem tuam, Domine, requiram*, čl. 5.

³⁷ *ZávFr* 14.

³⁸ *ZávKl* 25.

³⁹ Tuto naši intuici můžeme podložit úryvkem ze šesté kapitoly *Řehole bratří a sester Třetího řeholního řádu sv. Františka* nazvané *O životě v chudobě: Všichni bratři a sestry ať se snaží následovat pokoru a chudobu našeho Pána Ježíše Krista. (...) Ať se radují, když žijí mezi obyčejnými lidmi, kterými ostatní pohrdají, mezi chudými a slabými, malomocnými a žebráky u cesty.*

Chudoba učí solidaritě, sdílení a dobročinné lásce a vyjadřuje se také bytostnou strážlivostí a radostí, varuje před materiálními modlami, které zatemňují autentický smysl života. Chudobě učí pokorní, chudí, nemocní a všichni, kdo se nacházejí na existenciálních periferiích života. Teoretická chudoba je na nic. Chudobě učí dotyk chudého Kristova těla v pokorných, chudých, nemocných, dětech.⁴⁰

Nakonec a v neposlední řadě je zasvěcená žena povolána k intimnímu spojení se svým Milým a Ženichem své duše, které má vést k mateřství. Zasvěcená žena se stává matkou mnohých duchovních dětí. Tento rozměr úzce souvisí s čistotou. Jen čistota, která je plodná a rozšiřuje srdce, aby milovalo všechny své sestry a bratry, je darem, oproti tomu představa o čistotě, která je sterilní, život zabíjí. Citujme opět papeže Františka:

Čistota (zdrženlivost) je cenné charisma, které rozšiřuje svobodu darovat se Bohu a druhým něhou, milosrdenstvím a blízkostí Krista. Cudnost či zdrženlivost pro Boží království ukazuje, že citovost má svoje místo ve zralé svobodě a stává se znamením budoucího světa, aby vždycky vynikal primát Boha. Prosim vás však, tato zdrženlivost je plodná, cudnost v církvi rodí duchovní děti. Zasvěcená žena je matkou, musí být matkou a nikoli „starou pannou“! Promiňte mi, že tak mluvím, ale v zasvěceném životě je toto mateřství, tato plodnost důležitá! Tato radost duchovní plodnosti ať inspiruje váš život; buďte matkami jako postava Matky Marie a Matky církve. Nelze chápat Marii bez jejího mateřství, nelze chápat církev bez jejího mateřství a vy jste ikonou Marie a církve.⁴¹

Zasvěcená žena na cestě k zralosti tedy žije ve vztazích a pro vztahy jako dcera, sestra, nevěsta a manželka a sliby poslušnosti, chudoby a čistoty jsou pro

⁴⁰ *Promluva Svatého otce Františka 8. května 2013 v Římě na setkání generálních představených ženských řeholí.* [2015-02-08]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php.4?id=18250>>.

⁴¹ *Promluva Svatého otce Františka 8. května 2013 v Římě na setkání generálních představených ženských řeholí.* [2015-02-08]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php.4?id=18250>>.

ni prostředkem, nikoliv však cílem, aby rozvinula možnosti své identity, svého ženství, svého lidství.⁴²

V dějinách církve se najde mnoho žen, které naplno rozvinuly svou identitu zasvěcené ženy, my se zaměříme krátce na tři z nich, a to na svatou Kláru, svatou Anežku a Antonii Františku Lamplovou. Všechny tři totiž představovaly pro naši traktovanou osobnost sestru Elišku světecké vzory k následování.⁴³

Svatá Klára z Assisi (1193-1253), současnice a duchovní dcera svatého Františka z Assisi, první žena v historii církve, která napsala vlastní řeholi, byla dcerou, sestrou, nevěstou a matkou, ale nejdůležitější pro ni byl rozměr nevěsty.⁴⁴ Vztah k nebeskému ženichovi byl pro ni vším. Její spolusestry na ni ale vzpomínají i jako na matku a výbornou sestru.

Klářina první česká následovnice svatá Anežka Česká (1211-1282) je významem srovnatelná s Klárou z Assisi. Proslavila se nečekaným odmítnutím císařského nápadníka, dokonce založila mužské řeholní společenství Křižovníky s červenou hvězdou. U ní je nejvýraznější rozměr sestry, byla solidární s těmi nejchudšími, nemocnými a slabými.

Antonie Františka Lamplová (1807-1851) prožívala silně rozměr duchovního mateřství. Vnímala potřebu vychovávat dívčí mládež v dobré křesťanské matky, aby se obnovila církev zespodu. Pro tuto potřebu založila Školské sestry sv. Františka a vedla své duchovní dcery, aby v těch, které jim jsou svěřeny, viděly Pána Ježíše a staraly se o ně s mateřskou láskou. Její mateřství ji vedlo k největší oběti, aby se nerozdělilo mladé společenství, sama ustoupila své představené, s krajně odlišnými přístupy, Agnes Pfundové a odešla z řádu.

⁴² Na skutečnost, že sliby jsou prostředkem, odkazuje PC 2: *Řeholní život je zaměřen především k následování Krista a spojení s Bohem prostřednictvím slibu zachovávat evangelijní rady.* Cílem řeholního života je tedy následování Krista a spojení s Bohem. V GS 41 se dozvídáme, že: *Kdo následuje Krista, dokonalého člověka, sám se stává více člověkem.*

⁴³ Srov. P. PÍTHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 27.

⁴⁴ To vyplývá i z analýzy jejích spisů, slovo nevěsta se zde vyskytuje nejčastěji. Srov. P. JUSKOVA, *Snoubenectví u sv. Kláry z Assisi.* Tato přednáška je nepublikovaná, proběhla v rámci probace Školských sester sv. Františka v Římě v červenci 2014.

Jak už jsme uvedli, sestra Eliška Pretschnerová měla všechny zmíněné osobnosti ve veliké úctě. Sama rozvíjela všechny dimenze svého ženství, bytí dcerou, sesterství i mateřství. Její niterný vztah k Pánu určoval celý její život, jak se o tom zmíníme v dalších kapitolách. Nyní bychom se rádi zaměřili na její prožívání mateřství⁴⁵ a sesterství.

Sestra Eliška vyrůstala v úplném a harmonickém rodinném zázemí. Měla více sourozenců. V rozvinutí jejího ženství jí obojí napomohlo. Byly to poklady, které zúročila ve svém pozdějším řeholním životě. Pamětnice vzpomínají, že Eliška, tehdy ještě Anna, byla velmi oblíbená kandidátkami v kandidatuře. Nedělala mezi nimi rozdíly a byla ochotna jim pomoci. Také byla velmi diskrétní posluchačkou, takže děvčata se jí chodila svěřovat se svými starostmi i radostmi.

Eliška postupně rostla i v mateřství. Hned po ukončení studií začala vyučovat na sesterském dívčím gymnáziu na Vinohradech. Byla výbornou učitelkou, oblíbenou, náročnou, ale laskavou a ke svým studentkám měla individuální přístup. Tak na ni po letech vzpomíná její bývalá studentka a pozdější spolusestra Alma Gallová:

Sestra Eliška byla tři roky mou profesorkou, když jsem jako kandidátka a později s dispencí jako novicka, studovala druhý ročník Učitelského ústavu v mateřinci, později v Praze na Vinohradech ve třetím ročníku. Byla výbornou profesorkou, s úžasným porozuměním pro slabší žákyně. Já jsem jako Slovenka měla problémy ze začátku s češtinou a těžko jsem chápala výklad matematiky v řeči mně cizí. Ona mně dokázala vysvětlovat věci s takovou trpělivostí, že jsem jí dodnes vděčná. V každém předmětu byla na úrovni a nedělala rozdíl v národnosti mezi sestrami, měla jsem naopak dojem, že nás Slovenky má ještě raději.⁴⁶

⁴⁵ Tímto tématem se také zabývá v souvislosti s formací SM Anežka Věra Novoměstská ve své závěrečné práci z kurzu pro formátory na Antonianu v Římě. Viz NOVOMĚSTSKÁ, Anežka. *La formazione alla maternità spirituale secondo il pensiero di papa Francesco e la vita di suor Eliška Pretschnerová, OSF*. Roma: 2014.

⁴⁶ SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, s. 9.

Následně byla sestra Eliška pověřena výchovou novicек a brzy na to jí byl svěřen úřad představené.

Sestra Eliška brala své role velice vážně a její prvořadou starostí bylo vytvořit svěřeným sestrám hřejivý domov, kde by se cítil každý jako doma, kde by panovala rodinná atmosféra nezávisle na vnějších podmínkách.⁴⁷

Ke každé sestře se snažila být otevřená a zajímala se o její potřeby. Byla náročná, ale dobře zvažovala možnosti každé sestry a ptala se proč. Je důležité, že se sestry cítily sestrou Eliškou přijaty a mnohé, zvláště novicky, ji měly velice rády.⁴⁸ Elišku v její mateřské dimenzi asi nejlépe zachycuje svědectví sester z Cetechovic. Sestry svědčí o tom, že:

Eliška byla plná lásky k sestrám i ke všem lidem. Pro každého si našla čas, nikdy jí nepřišel někdo nevhod. Byla to láska maminky, milované všemi sestrami. Nedělala rozdíl mezi starými a mladými, pro každého si udělala čas a měla dobré slovo a úsměv. Staré a nemocné sestry každý den navštívila, měla o každou zájem, nikoho nevyklučovala ze své lásky, cítily jsme, že nás opravdu miluje láskou Kristovou. Chudobu zachovávala pečlivě, a pokud něco dostala k svému užívání, při nejbližší příležitosti to rozdala. Hodně pracovala, žádné práci se nevyhýbala, šla všem příkladem vstříc. Vzorná při modlitbě, k chybujícím laskavá. Byla to opravdová matka, vzor nám všem i v lásce ke

⁴⁷ Tak se dočítáme v jejím *Deníku*, že se chce snažit připravit sestrám v Slatiňanech milý a teplý domov a občas jim udělat nějakou radost. Sestry také vzpomínají, kolik námahy jí dalo připravit alespoň přijatelné prostředí pro život v krnovském klášteře, kam byly internovány komunisty v roce 1950. V těžké situaci Eliška neztratila hlavu, ale pomáhala všem. Také mnoho úsilí Elišku stálo zajistit domov starým sestrám na Hoješíně. I když podmínky nebyly snadné, nedala se jimi zlomit, přijala realitu takovou, jaká byla, a snažila se z ní vytěžit to nejlepší v důvěře v Boží prozřetelnost a radovala se, že se konečně může spolu se sestrami podobat chudému Ježíši. V tomto duchu později vzpomíná jedna americká spolusestra: *Vzpomínám si, že když byla Eliška už starší, jela jsem do Československa na setkání s formátorkami. Setkání se účastnila i sestra Eliška, a když jsme byly spolu o samotě, vyprávěla mi, jak komunističtí vojáci přišli do kláštera a odvezli sestry do staré opuštěné továrny. Byl zrovna Štědrý večer. Nebyly zde žádné postele a sestry musely spát na podlaze, kde bylo poházeno trochu slámy. Řekla mi, že pro ni to byl nejkrásnější čas, vždyť spala na slámě stejně jako Ježíšek o svých prvních Vánocích.* Pozn. autorky: americká spolusestra nebo stárnoucí S. Eliška zaměnily opuštěný krnovský konvent s opuštěnou továrnou a duben, kdy nastala internace s prosincem. Ať už je realita jakákoliv, příběh téměř legendární vyjadřuje Eliščin kristocentrický postoj k chudobě.

⁴⁸ Jedna z novicек píše ve svých vzpomínkách: *Hned jsem si ji zamilovala, byla pro mne vzorem. Milovala všechny, nikomu nedávala přednost, byla ušlechtilá. Až nyní po letech trochu chápou, kolik lásky mně dávala. Byla jsem jí stále v patách a nabízela se ke každé práci. Měla se mnou trpělivost, stála jsem jí mnoho obětí, nikdy to však nedala najevo. Jsem jí velmi vděčná a zavázaná. Dávala nám všem dobrý příklad, byla radostná, velmi pracovitá a obětavá.* In: *SM. Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993*, s. 10.

Kongregaci. (...) Láska sestry Elišky zahrnovala nejen církev, Kongregaci, každou sestru, ale všechny lidi včetně Romů.⁴⁹

Nutno také podotknout, že zájem sestry Elišky o rozvoj jejích spolusester byl celostní. Chtěla, aby se rozvíjely po duchovní, duševní i fyzické stránce. Vymýšlela pro ně nejrůznější aktivity, aby v náročných podmínkách jak komunistické éry, tak i těžké a leckdy monotónní péče o mentálně postižené děti, nezakrněly. Z tohoto období máme vzpomínku jedné ze spolusester:

Eliška nás milovala a velmi jí na nás záleželo. Protože jsme pracovaly v Ústavě pro mentálně postižené děti a mládež, dbala na to, aby se sestry vzdělávaly také ve studiu cizích jazyků, jako je latina, ruština a němčina. Dbala na naše zdraví a vymýšlela různé soutěže, např. nachodit každý rok 100 jarních kilometrů. Starší sestry mohly získat kilometry chozením po zahradě při modlitbě růžence, my mladé jsme musely kilometry skutečně nachodit a přitom poznávat různé památky a popsat je. Byly různé podmínky: nestonat po dobu soutěže, svézt se jen jednu cestu, apod. Po splnění všech podmínek bylo hodnocení výherců. Odměnou byl celodenní výlet autem a jiné. To bylo veselo. Sestra Eliška chtěla, aby sestry byly zdravé a otužilé, chodilo se za každého počasí. I lékař to hodnotil při zdravotních prohlídkách.⁵⁰

Sestra Eliška také jevila velký zájem o civilní zaměstnance a hosty i nejrůznější potřebné lidi z okolí. Pečlivě a starostlivě dbala o to, aby jim nic nechybělo. Mnozí byli její starostlivostí dojatí. P. Aleš Zlámal OFM vzpomínal: *Sestra Eliška pomáhala farníkům nemocným a potřebným osobám. Chodívali jsme rovněž na pole nebo na vinici nebo do lesa. Také jsme chodili česat ovoce a pomáhali při žních. A své svědectví zakončil: Co jsem napsal, za tím stojím a*

⁴⁹ SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, s. 36-37.

⁵⁰ SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, s. 17.

*prohlašuji, že podle mne byla sestra Eliška souhrn ctností a jejich svorníkem byla láska v lásce Boží. Plně zasluhuje blahorečení a svatořečení.*⁵¹

Americká spolusestra, která byla se sestrou Eliškou dlouhou dobu v generální správě, zase vzpomíná na sestru Elišku jako na příklad laskavosti:

Sestra Eliška měla vždy pro každého laskavé slovo. Každému podala pomocnou ruku a snažila se mu pomoci, vyslechnout ho, povzbudit. Vybavuji si, že jednoho dne v Římě Eliška odešla brzy od večere. Sestra vedle mě mi řekla, že Eliška odešla do druhého patra, aby umyla podlahu, aby se s tím nemusel už nikdo další trápit. Laskavost je velký a potřebný dar pro každého z nás. Žijeme v uspěchaném světě, jsme vždy zaneprázdnění a nevidíme potřeby druhých. Je tak potřebné, abychom si našli čas na naslouchání a pomoc druhým.

Sestra Eliška také doprovázela duchovně některé laiky a navazovala s nimi přátelství. Tak se starala 24 let o jednu mladou ženu. Ta vzpomíná na velikou lidskost a mateřství sestry Elišky:

Sestra Eliška byla především dobrým člověkem. Uměla s každým promluvit, nedělala rozdíly mezi lidmi, uměla jim věnovat svůj čas. Uměla povzbudit, poradit, na každém člověku našla něco kladného, z čehož pak vycházela v jednání s lidmi. Byla taktní, pracovitá a skromná. Nezkazila žádnou legraci. Jednou se na táboráku v Cetechovicích opékaly špekáčky. Místo rozně jsme použily vidle od hnoje, které se důkladně na radu sestry Elišky pořádně „vydesinfikovaly“ opálením v ohni. Ráda chodívala na houby. Ty znala důkladně od svého dětství, vždyť vyrostla v lese na hájence! Často se v jejím košíku objevovaly exempláře dosti pochybného vzhledu. Sestra Eliška si porci upravených hub nejprve naservírovala sama, čímž nás přesvědčila, že jídlo přežijeme. Přežily jsme! Pro mě osobně, jak jsem už uvedla, byla druhou maminkou, a to nejen v duchovních věcech, ale dovedla poradit i ve věcech praktických, dokonce i s výchovou dětí. Ačkoliv byla stále zavalená prací i starostmi, uměla si na každého, kdo se jí ohlásil, udělat čas a plně se mu

⁵¹ SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, s. 36.

věnovala. Několikrát byla u nás na návštěvě s mentálně postiženou Toničkou Konětopskou, která žila v domově důchodců na Mitrově a kterou si sestra Eliška brávala s sebou každý rok na pár dní na Hoješín. Takto se sestra Eliška věnovala mnohým postiženým lidem a nic nedbala na své nepohodlí. Připomínala mi svatého Františka, když se ve své době věnoval malomocným na periferii města Assisi... Sestra Eliška se nepohoršila ani nade mnou, když jsem lehkovážně vzdala studium medicíny, nepohoršila se ani později, když jsem odešla od sester, naše přátelství se tím nijak nezměnilo. Jí vděčím za to, čím jsem.

Sestra Eliška byla navenek "úplně normální", její svatost byla neokázalá, nenápadná. O to více přitahovala každého, kdo se s ní někdy setkal. Na ni se zkrátka nedá zapomenout! V jednom ze svých dopisů mi napsala: "až dostuduješ, všímej si vždy těch, které nikdo nemá rád a nikdo je nechce." Její odkaz si připomínám denně ve své lékařské praxi a snažím se jej alespoň zčásti naplnit. Sestro Eliško, díky.

Na životě sestry Elišky tedy můžeme vidět, že svou ženskou řeholní identitu rozvinula naplno, byla dcerou rozvíjející svůj vztah k nebeskému Otci, sestrou svých sester i bratří i matkou druhých, která je přiváděla k plnosti lidství v Kristu.

3. Eliška představenou i autoritou

Starší mezi vámi napomínám, sám také starší, svědek utrpení Kristových i účastník slávy, která se má v budoucnu zjevit: Starejte se jako pastýři o Boží stáde u vás, ne z donucení, ale dobrovolně, jak to Bůh žádá, ne z nízké zřetelnosti, ale s horlivou ochotou, ne jako páni nad těmi, kdo jsou vám svěřeni, ale buďte jim příkladem. Když se pak ukáže nejvyšší pastýř, dostane se vám nevadnoucího vavřínu slávy (1P 5,1–4).

Cokoliv děláte, dělejte upřímně, jako by to nebylo lidem, ale Pánu, s vědomím, že jako odměnu dostanete podíl na jeho království. Váš Pán je Kristus, jemu sloužíte. Náš Pán nikomu nestrání (Ko 3,23–25b).

Téma autority a poslušnosti⁵² je v současné době více než aktuální. Mnozí autoři tvrdí, že se dnes ocitáme v době krize autority, a tedy i poslušnosti, nejen ve společnosti, ale také v řeholních společenstvích.⁵³ Existují mnohé karikatury autority i poslušnosti ze strany představených i ze strany společenství.

U představených jsou to karikatury⁵⁴ spjaté s touhou po moci, neboť úřad s sebou přináší pokušení vládnout nad druhými.⁵⁵ Na straně druhé jsou

⁵² O tématech poslušnosti a autority budeme pojednávat společně, protože jak píše *Instrukce Služba autority a poslušnost Faciem tuam, Domine requiram* ve článku 12: *V rámci plnění Boží vůle nejsou autorita a poslušnost dvě odlišné nebo dokonce protichůdné skutečnosti, ale dvě stránky téže evangelijní skutečnosti a téhož křesťanského tajemství, dva doplňující se způsoby účasti na Kristově sebeobětování. Autorita a poslušnost nacházejí v Kristu své zosobnění: proto je třeba na ně pohlížet v přímém vztahu a v reálném připodobnění ke Kristu. Zasvěcený život se prostě snaží žít jeho autoritu a jeho poslušnost.*

⁵³ Např. P. AMBROS, *Teologicky milovat církev*, s. 372-374; M. TENACE, *Služba představených církvi*, s. 9. Tenace zde zajímavě reflektuje krizi autority i poslušnosti a píše: *Obtíže řeholního života se zařazují do širší – celosvětové – krize jakéhokoliv druhu autority, tedy krize pochopení velikosti služby a pochopení svobody. Nedostatek lidské formace a výchovy ve víře, nedostatek ryzího pojetí řeholního života, jako i nedostatek zralých osob, které by mohly být zodpovědné za společenství, a ještě více nedostatek plodných osob, které dávají vzniknout duchovnímu životu a stávají se jeho průvodci, všechny tyto „chudoby“ se přidávají k nesnázi načrtnout v současnosti možnou podobu vedení řeholního života.*

⁵⁴ Jeví se nám, že analogicky jde v podstatě o karikatury pseudotrinitárních dialektik: karikaturu Otce, karikaturu pneumaty a karikaturu Syna. Srov. M. ALTRICHTER, *Příručka spirituální teologie*, s. 82-85. Pro dokreslení uveďme ukázkou, kde názorně vidíme, že tyto karikatury se dají vztáhnout jak na představené, tak jim podřízené: *Otec má dva extrémy: moc třímající monarcha či neschopný dědeček s nebeskou hůlčičkou, jemuž se vše vymklo z rukou. Syn se zase může objevovat v těchto dialektických „protivách“: servilní „plastelína“ z bratrstva ustavičného klanění anebo revoltující „pistolník“, na vše říkající otrlé ne. Karikatury pneumaty mohou být nesené těmito polohami: charismatický vůdce, který magnetizuje davy, ale přitom přivádí pouze k sobě; nepovšimnutý („chudáčkující“) „dušínek“, tam někde v koutě, který*

představení, kteří se snaží vyhovět všem, aby se s nikým neznepřátelili. Tím se však zříkají zodpovědnosti. Dále jsou známí *patres et matres familias*, kteří drží nasměrování komunity pevně v rukou a snaží se následovat ideje ať už v podobě konstitucí či řehole, či tzv. řeholního ducha, přitom jim však unikají osobní vztahy, radosti i starosti těch, kdo jsou jim svěřeni. Mezi karikaturami nechybějí ani takzvaní služebníci, kteří naopak vědí o svých bratřích či sestřích vše, dokonce vnímají, co je špatně, či dobře, ale nakonec mlčí, nedokážou říct rozhodné slovo. Jakoby dnes zralí řeholníci ve výkonu služby poslušnosti a autority mnohdy chyběli.

U společenství může v oblasti poslušnosti docházet ke třem hlavním karikaturám či spíše hříšným postojům nebo hříchům společenství,⁵⁶ které barvitě na základě biblických událostí vystihuje Michelina Tenace ve své knize *Služba představených církvi: pojednání o svěřené moudrosti*.⁵⁷

Za prvé jde o *přesycenost společenství*, vedoucí ke ztrátě zálibení v Bohu a nostalgii po hříchu, podobně jako u Izraelitů na poušti, kteří už měli dost many, té hladové stravy, a toužili po egyptských delikatesách (srov. Nu 11,4–11). Izraelité zapomněli na Boha, který je vysvobodil z otroctví, dlouhé putování jakoby zkreslilo otroctví v zemi zaslíbenou. V životě společenství zasvěcených se tento stav opakuje, jednotlivci i společenství zapomínají na Boha a na dějiny spásy, mají touhu vrátit se zpět, odkud vyšli, to se jim jeví jako přitažlivé, jako realizace lidství, jako plnost života, kdežto smysl pro bytí ve společenství

vzlyká, když vidí, jak se věci nespravedlivě odvíjejí kolem něj, ale nemá průraznost se vnějškově ozvat, a to také proto, že se mu zdají tyto „vnějškovosti“ zbytečné a málo inteligentní. In: M. ALTRICHTER, *Příručka spirituální teologie*, s. 83.

⁵⁵ Že je to pokušení staré jako církev sama, ilustruje příběh učedníků, kteří se po druhé předpovědi utrpení Pána Ježíše hádali, kdo je mezi nimi největší. Ježíš na to říká: *Kdo chce být první, buď ze všech poslední a služebníkem všech* (srov. Mk 9,33–35). Druhou ukázkou je viditelné úsilí bratří Jakuba a Jana, synů hromu, dosáhnout předních pozic v managementu Božího království. Pán Ježíš jim na to říká, že nevědí, co žádají, neboť jednak je dílo Syna člověka spjaté s utrpením a jeho smrtí, jednak vláda spočívá ve službě a o tom, kdo bude v Božím království a na jakém místě nerozhoduje ani Boží Syn (srov. Mk 10,35–45). Z obou dvou úryvků můžeme vidět, že lékem na pokušení moci je služba druhým.

⁵⁶ Michelina Tenace definuje hříchy společenství takto: *Kromě hříchu, který se týká osobního duchovního růstu každého jednotlivce, je společenství v duchu víry vystaveno pokušením, o jejichž aspektech a opakujících se podobách je jistě vhodné se zmínit. Hříchy společenství jsou výsledkem dynamiky souhlasu, který bývá zažehnut hříchy některých členů, které zůstávají bez povšimnutí, ať již ze strachu nebo kvůli nesprávné aktivitě. Z tohoto pohledu se pokušení společenství dovolávají zodpovědnosti představeného, který by měl pečlivě podporovat cestu víry*. In: M. TENACE, *Služba představených v církvi*, s. 73.

⁵⁷ Srov. M. TENACE, *Služba představených v církvi*, s. 73-103.

vyprchává a současnost vnímají jako šedivou nudu, jako pomalou smrt. Na skutečnost hledí optikou hříchu, důsledkem je zvrácené a převrácené rozlišování. Společenství se snaží realizovat své „právo“ přivyknout vlastním chutím.

Druhým hříchem společenství je *zbožštění prostředníka Boha, tedy představeného, a s ním spojený kult modloslužby*, uctívání představeného na místě Božím. Společenství absolutizuje slabé nebo silné stránky představeného, zapomíná na svého Boha, který je jediným vůdcem, původcem a cílem cesty. Představený se stává spasitelem, spása je vázána na jeho dovednosti. Jde o podobný hřích, jaký spáchali Izraelité, když donutili Árona, aby zhotovil zlaté tele (srov. Ex 32,1–14). Pod tímto hříchem se skrývá touha mít se dobře, ale mít se dobře bez pravého dárce dobra, jde o odcizení se Bohu. Tento hřích se projevuje i jako touha konat dobro bez Krista, odděleně od něj. Může se skrývat pod otázkou typu: „Proč zůstat v zasvěceném životě, když dobro lze konat i mimo něj?“ Někdy může být původcem svého zbožštění právě představený sám, když k řešení problematických situací používá pouze lidské talenty, aniž by hledal Boží vůli a pomoc a stavěl tedy Boha na první místo. Zde se společenství snaží realizovat „právo“ mít prostředníka, kterému se bude klanět.

Konečně třetím hříchem společenství je *nadřazení slávy díla nad osobami*. Tento hříšný proces je připodobňován ke stavbě babylonské věže (srov. Gn 11,1–9) a svádí k němu přehnaný aktivismus. Důsledkem tohoto hříchu je zničení společného života. Členové společenství spolu sice pracují, ale jinak bydlí vedle sebe, ne spolu. Kořenem tohoto hříchu je přejímání světských modelů vedení a správy, vedení ne službou, ale řízení mocí, přehnaný důraz na výkon. Objekt práce je důležitější než subjekt práce, měřítkem úspěchu jsou peníze. Dochází zde k realizaci „práva“ udělat si jméno tím, že si člověk vybuduje nějaké dílo.

Proto je více než zapotřebí ideálu duchovního mateřství/otcovství a synovství a těch, kteří by je uskutečňovali. Je také důležité postavit Boha na první místo, před sebou i společenstvím, a milovat, ctít a vnímat své bratry a sestry jako osoby mající svou jedinečnou důstojnost. Vždyť jsou stvořeni na Boží obraz, vykoupeni Kristovou krví a v Kristu Ježíši jsou jedno. Jsou sestrami a

bratry majícími jediného Otce. Jsou vedeni jedním Duchem, který je Pánem a Dárcem života, a je schopen uspořádat harmonicky jakékoliv společenství.

Řeholní poslušnost i autorita má pak svůj pramen v Ježíši Kristu, který je Lvem i Beránkem. Je tím, kdo nepřišel, aby vládl, ale aby sloužil, a byl poslušným až k smrti, a to smrti na kříži (srov. F 2,6–8). Tím dosáhl posvěcení mnohých a stal se opravdu svobodným. Neexistuje jiné zrcadlo, do něhož bychom měli hledět při následování vůle Otce, při pravém uskutečnění našeho lidství, přechodu od člověka starého k člověku novému, než dokonalý obraz Otce a náš bratr Ježíš Kristus.⁵⁸ A podobně má autorita svůj pramen i v Bohu Otcí, neboť od něho pochází každé otcovství, každá autorita na nebi i na zemi. Poslušnost i autorita jsou zároveň realizací života v Duchu. Poslušnost i autorita mají tedy christologicko-trinitární rozměr, nejsou něčím vrženým na zasvěcené osoby zvenčí, ale stejně jako jejich původce, Nejsvětější Trojice, jsou zdrojem života, života věčného. Zasvěcenec tak v poslušnosti a službě autority může realizovat svou křestní milost v plnosti a mít účast na životě Nejsvětější Trojice. (I tím se liší řeholní poslušnost od poslušnosti např. muslima. Muslim je ve vztahu k Alláhovi jako otrok ke svému pánu, kdežto řeholník poslušností roste ve vztazích.)

Základ poslušnosti a autority zůstává stejný včera, dnes i navěky, je neměnný. V různých spiritualitách však obojí nabývá různých odstínů. Ve františkánské spiritualitě je pro poslušnost a výkon autority typické trojí: sv. Otec František si přál mít jako nejvyššího představeného pana papeže, tomu slíbil poslušnost a úctu stejně jako jeho nástupcům,⁵⁹ františkánská poslušnost má tedy ekleziologický rozměr. Kdo je poslušný hlavě, je poslušný i tělu, církvi, je tu jasně vnímatelná procírkevnost, *sentire cum Ecclesia*. Poslušnost a františkánská autorita je služebná, proto se generální představený jmenuje ministr⁶⁰ (služebník)

⁵⁸ O Kristu jako zrcadlu píše svatá Klára z Assisi svaté Anežce České. Radí jí: *Do tohoto zrcadla se každý den dívej, královno, snoubenko Ježíše Krista, a vněm svou tvář neustále pozoruj, abys tak sebe celou, zevně i uvnitř, ozdobila pestrými šaty, abys byla ozdobena oděvem a květy všech ctností, jak to přísluší dceři a nejdražší snoubence nejvyššího Krále. V tomto zrcadle však září blažená chudoba, svatá pokora a nevýslovná láska, jak na to budeš moci v celém zrcadle s milostí Boží nazírat.* Srov. 4ListAn.

⁵⁹ Srov. NepŘeh – Úvod 3.

⁶⁰ Dnes má bohužel slovo ministr konotace s politickým úřadem, nevyzní tak zde novost tohoto pojmu, jako v době sv. Františka.

a má být jedním z bratří, a to ten, který jim slouží, nikoliv kdo je nad nimi.⁶¹ Má také ve svůj čas ochotně složit svůj úřad a nelpět na něm.⁶² Zároveň je důležitý dialogický rozměr poslušnosti a autority – ministr nerozhoduje sám, ale má poradní hlas svých rádců. František též zdůrazňuje, aby se bratři poslouchali navzájem. Ale varuje před rozkazy proti svědomí; v takovém případě je bratr povinen neuposlechnout, *protože to není poslušnost, kde se páchá přestupek nebo hřích*.⁶³ Pamatuje i na případy, kdy bratr ministr sám potřebuje být napomenut.

Poslušnost na prvním místě vyžaduje uznat svou stvořenost, pochopit sebe jako dar od Pána a říct svému původu ano. To je první a základní úkon opravdové svobody a zároveň první a základní úkon opravdové poslušnosti.⁶⁴ Dále je poslušnost výzvou a povzbuzením k citlivosti na hlas Pána, k osvojení si umění rozlišit ho od jiných hlasů. Být poslušným znamená učit se naslouchat Kristu v evangeliu, v posvátné liturgii, v lidských zprostředkováních,⁶⁵ objevovat Krista ve všem stvoření, vnímat je jako bratry a sestry, kteří podávají zprávu o svém Tvůrci a chválí ho. Být poslušným také znamená poslouchat své bratry a sestry. Poslušnosti se zkrátka učíme v každodenním životě, a to i v bolesti. Plodem poslušnosti je pak rostoucí svoboda člověka.

Snad jedním ze vzorů ve výkonu poslušnosti a autority by mohla být právě sestra Eliška. Sama víc než 36 let prožila ve funkci představené, ať už šlo o úřad novicmistrové, místní, provinciální, či dokonce generální představené. Zažila období předkoncilního řeholního života, koncilních změn i pokoncilního života. Její funkce nesla dle svorného svědectví tři rysy: představenství bylo pro ni službou, v tom byla opravdovou dcerou sv. Františka; pro své podřízené byla

⁶¹ Srov. NepŘeh 4; Řeh 10.

⁶² Srov. Nap 4.

⁶³ Srov. NepŘeh 5,2.

⁶⁴ Srov. *Instrukce Služba autority a poslušnost Faciem tuam, Domine, requiram*, čl. 7.

⁶⁵ *Bůh ukazuje svou vůli vnitřními podněty Ducha svatého, který vede do celé pravdy i cestou mnohých vnějších zprostředkování (...). I v Ježíšově životě je možno rozpoznat nemálo lidských zprostředkování, s jejichž pomocí poznával, chápal a přijímal Otcovu vůli, důvod svého bytí i trvalý pokrm svého života a poslání. Zprostředkování, která vnějším způsobem sdělují Boží vůli, mají být rozpoznávána nejen v událostech života a v požadavcích specifického povolání, ale jsou vyjádřena také v normách regulujících společný život a v nařízeních těch, kdo jsou povoláni k jeho řízení. In: *Instrukce Služba autority a poslušnost Faciem tuam, Domine, requiram*, čl. 9.*

neformální přirozenou autoritou; a svůj úřad vždy ochotně složila, na své moci si tedy v nejmenším nezakládala. Jak se dostala k takovému pojetí představenství a autority? Co ji ovlivnilo? Co bylo pramenem jejího pohledu? Čím se vyznačovala její každodenní služba?

Když sestra Eliška vstoupila do řádu, její první komunitou byl provinciální dům v Praze - Břevnově. Místní řeholní atmosféra se v ničem nelišila od jiných běžných ženských řeholních komunit na území Rakouska-Uherska první poloviny 20. století. V čele stojí velebná matka, ta povětšinou rozhoduje sama, případně se radí s rádkyněmi, ale s nikým dalším, rozhodně ne s obyčejnými sestrami, ty ani nebylo třeba příliš o mnoha věcech informovat.⁶⁶ O rozkazu matky se nediskutuje, vyžaduje se poslušnost bez zaváhání, poslušnost mrtvoly, projevení vlastního názoru se spíše zdá znakem svévole. Řádové pamětnice vzpomínají, že často dostaly nečekaně nové posláni do jiné komunity a měly si do pár hodin sbalit věci a odjet, aniž by věděly, co tam budou dělat. Důležité bylo, aby sestra byla neustále připravená a ochotná. Podobně sestry učitelky nevěděly, zda si připravovat třídu na další školní rok ke konci roku, nebo zda půjdou jinam. Velebná matka nebo představená komunity mívala svůj pokoj poněkud oddělen od ostatních, aby měla dostatek klidu, a do běžných prací sester se nezapojovala. Není divu, že se jí mnohé sestry obávaly a připadala jim nedosažitelná asi jako olympské božstvo. V případě sester formátorek to bylo podobné: sestra formátorka se ocitala svou službou na velmi vysokém místě v žebříčku posvátné hierarchie. V té době byly oblíbené tzv. „zkoušky pokory“: kandidátka měla po sobě předělat dobře vykonanou práci, zasadit rostlinu kořeny nahoru, či opakovat několikrát denně „jsem nula“ a podobně, rovněž byla posílána dělat práci, pro kterou neměla předpoklady. Z našeho pohledu se to

⁶⁶ Dva příklady výmluvné za vše ostatní: první je spíše úsměvným. Velebná matka Hyacinta Zahálková se rozhodla na základě žádosti biskupů z Pensylvánie založit novou větev kongregace v USA. Jediná, koho se svým plánem seznámila, byla její vikářka S. Xaverie Fürgottová. Matka Hyacinta odjela lodí, těžce se roznemohla a nakonec v USA zemřela. Sestry přítom ani nevěděly, že odjela do zahraničí. Druhý příklad je spíše tragický: dle sester nebyly řádové sestry během druhé světové války téměř informovány o tom, co se dělo, a byly drženy v nevědomosti.

může jevit podivně, ale v tehdejší atmosféře to bylo běžné, cílem bylo vychovat sestru pokornou a poslušnou.⁶⁷

Sestra Eliška touto formací prošla a předpokládalo se, že bude jednat v pozici autority stejně. Eliška tak ale nejednala. Proč?

Sestra Eliška byla autoritou přirozenou. Už v kandidatuře si ji oblíbily ostatní žadatelky o řeholní život. Eliška, tehdy ještě Anna, byla velice nadaná po všech stránkách, přitom byla ochotná druhým pomoci, doučit je to, co jim nešlo, či poradit jim při domácích pracích. Kromě toho byla introvertní Eliška velmi dobrým a diskrétním posluchačem, ostatní kandidátky se jí s chutí svěřovaly, protože neměly strach, že by jimi pohrdla či naznačila nějakou jejich neschopnost.⁶⁸

V juniorátu byla Eliška pověřena výukou fyziky a matematiky děvčat na Gymnázium Školských sester sv. Františka na Vinohradech. Eliščiní studentky vzpomínají, že byla učitelkou přísnou a náročnou, od svých svěřenek vyžadovala mnoho, pokud ale viděla, že některá z dívek tempo nestíhá, se samozřejmě jí pomohla, dokud dotyčná ostatní nedohonila, ale ze svých nároků neslevila. Elišce se podařilo už v její rané pedagogické éře propojit lásku a přísnost v laskavou přísnost.⁶⁹ Pokud mladí vidí, že je má jejich pedagog rád, že má o ně zájem,

⁶⁷ Nelze však tyto zkoušky hodnotit jednoznačně negativně. V mnohém připomínají tzv. slepou poslušnost. V mnišské tradici tento styl poslušnosti měl pomoci zlomit moc starého člověka v jeho vůli nakloněné ke zlu a pomoci mnichovi stát se člověkem novým. Některé sestry, které prošly tímto stylem vyžadování poslušnosti, se opravdu přerodily v pravé duchovní ženy.

⁶⁸ Srov. P. PIŤHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 25.

⁶⁹ Uvádíme zkoncentrovanou podobu svědectví od Eliščinu životopisce: *Svémi žáky byla milována, i když se obou předmětů báli. (...) Eliška nikdy nedala žáčkám, kterým studium nešlo, lepší známku, ale uměla je při sebemenším úspěchu povzbudit. Uměla to i tehdy, kdy dlouho žádný takový úspěch nepřicházel. Věnovala se trpělivě těm, kdo nezvládali látku a zpožďovali se. Byla neovlivnitelná při hledání pravdy a byla ctěna pro svou spravedlnost. Nejvíce ovšem na její žáčky působilo, že dovedla přiznat svou chybu či nesprávné posouzení a omluvit se za ně. Nezdá se, že by ve svých předmětech nějak vykládala morálku, vychovávala však své žáčky svým strhujícím příkladem. Stala se vzorem pro mnohé. Rychle byla také rozpoznána jako ochotně naslouchající a dobře chápající rádkyně. Žačky se jí svěřovaly s nejrůznějšími svými starostmi i mladými zmatky a klidná, usměvavá paní profesorka Pretschnerová jim dobře pomohla najít správnou cestu. Její pedagogické nadání a autorita byly u studentek očividné a vedly k rozhodnutí svěřit Elišce péči o novicky.* In: P. PIŤHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 47. A ještě jednu vzpomínku jedné z bývalých žaček: *Myslím, že v sekundě nás začala učit sestra Eliška. Mám stále tu vzpomínku na ni: byla velice milá, laskavá, lituji, že nás*

lámou se ledy odporu, studenti takového člověka rádi vyhledávají i pro radu. Je-li pedagog navíc kompetentní i v předávání nauky a je schopen mladým vymezit zdravé hranice, pak je často ovlivní na celý život a stane se jejich vzorem, který ochotně následují. Tak se i pro Eliščiny studentky mohly nezáživné předměty jako matematika a fyzika stát opravdovou výzvou a mohly si je zamilovat.

Představené se dozvěděly o Eliščiných schopnostech ve vedení mladých lidí, proto byla brzy jmenována novicmistrovou. Sestra Eliška se od ostatních magister lišila, dle svědectví sester nepoužívala tzv. zkoušky, ale snažila se s nimi být co nejvíce, žádné z nich nestránila a přitom je brát jako individua. Kritériem pro rozlišování povolání pro ni nebyla výkonnost, vážná usebranost, ale radost, pravdivost a svoboda.

V podobné linii pokračovala i jako místní představená vinohradské komunity, kdy sestry šokovala hned svou první větou: *Sestry, přišla jsem vám sloužit. Prosím, pomozte mi.*⁷⁰, i jako provinciální představená a generální představená. Dle výpovědí sester za ní mohl kdokoliv kdykoliv s čímkoliv přijít, s výjimkou času na modlitbu, ten si Eliška věrně střežila. Eliška se snažila brát každou sestru jako jedinečnou a zachovat si otevřený postoj vůči všem. Také dělala všechny činnosti všedního dne jako ostatní sestry, v pracovním nasazení se od nich nijak nelišila.⁷¹

neučila déle. Upoutala nás okamžitě. Tyto vlastnosti jsou s ní tak spojeny, že to nelze zapomenout. Způsob jejího chování a učení se lišil od přísného postupu jiných sestřiček. Dokázala i vytknout věci, ale velmi citlivě. Učily tam také sestry Ilumináta – němčinu, sestra Terezita matematiku, (tu jsem neuměla a bála jsem se jí, líbila se mi latina). Sestra Jeronýma a další, ale ty vlastnosti dobroty a laskavosti spojené se jménem sestry Elišky jsou neopakovatelné a nedají se nikdy zapomenout.

⁷⁰ Srov. P. PÍTHA, *Přišla jsem Vám sloužit*, s. 60.

⁷¹ Jedna svědkyně vzpomíná: *Viděla jsem Elišku pracovat na zahradě, jezdila se sestrami na valníku na družstevní řepu nebo brambory. Vždycky byla ve všem první – jako příklad, ale i jako pracovnice. Měla jsem k ní úctu a vážila jsem si jí. Další svědkyně, spolusestra Elišky, zase uvádí: Sestra Eliška byla ve Slatiňanech místní představenou i provinciální představenou a zároveň ještě vedoucí ústavu. Při všech svých úřadech ještě vypomáhala všude, kde viděla mezeru – už tam byla a pomáhala, kde se dalo. I v kuchyni, kde pracovaly jen tři sestry. Ve Slatiňanech byl velký sad, jak mohla, už tam byla, plela a dělala všechno, co bylo třeba. Pěstovala se zelenina, ovoce. A také vyzývala nás, kdo může jít pomáhat – a sama byla vždy první. Jak jsme ji viděly, říkaly jsme si: Eliška už je tam, musíme jít.*

Výše uvedené charakteristiky jsou však pouze vnějším pozorováním, vnějšími projevy Eliščina života. Eliščin postoj autority a poslušnosti nebyl pouze přirozeným darem, pedagogickým talentem, ale především plodem jejího vnitřního života: jejích zápasů o vlastní pravdivost, autenticitu, o její vztah s Ježíšem, o její vztah k sestřám i k sobě i o ctnost poslušnosti.⁷² Když slyšíme svědectví sester, máme pocit, jako bychom viděli krásný vysoký ušlechtilý strom, ale pokud se začteme do jejího deníku, poznáme, že strom je nejen zteplého vzrůstu, ale i hlubokých kořenů, takže se ve výkyvech nekymácel.

Tajemstvím Eliščiny autority byla poslušnost k jejímu Učíteli. Eliška věnovala velké úsilí a mnoho času svému vnitřnímu životu. U Krista hledala vedení a cestu, jak vycházet a zacházet s druhými, jak jim sloužit. Ve svých sestřách se snažila vidět Krista.

Eliščino pojetí poslušnosti a autority i prostředky růstu dobře vystihují Zásady a předsevzetí z exercicií z r. 1957.⁷³

- 1. Poněvadž jsem postavena v čelo kongregace v naší provincii, musím se snažit v první řadě o prohloubení vnitřního života – povedu k tomu i svěřené duše.*
- 2. Budu se snažit zůstat pokornou a malou u vědomí své slabosti a hříchu.*
- 3. Chci milovat svěřené duše a mateřsky budu o ně pečovat. I k sestřám nesympatickým a k těm, které mně působí utrpení, budu taktní a laskavá. Budu si připomínat, že i za ně zemřel Pán Ježíš na kříži.*
- 4. Budu se snažit být v jednání klidná a vyrovnaná.*
- 5. Budu pečlivější v přípravě na sv. zpověď.*
- 6. V těžkých okolnostech budu spoléhat na pomoc Boží a nebudu si stěžovat lidem.*

⁷² Eliška si musela například probojovat posláni do Slatiňan. Věděla dobře, že jí tam hrozí jmenování provinciální představenou. Píše o tom: *V dubnu přijela do Budeniček S.M. Barbora, která mi řekla, že mám na přání velebné matky přejít do Slatiňan. Prosila jsem velebnou matku asi třikrát, abych nemusela, neboť jsem věděla, co mě čeká. Prožívala jsem někdy smrtelné úzkosti, snad větší, než když jsem opouštěla svět. Po dlouhých bojích a odporování vůli Boží, přece ve mně zvítězilo vědomí, že jsem řeholnice, a tak jsem 16. 8. 1954 s úzkostí v srdci opouštěla Budeničky. A zde začíná moje křížová cesta, na níž bylo už několik zastavení. Nerada na to vše vzpomínám a nebudu o tom psát. Tys byl Ježíši mou silou v těch těžkých okamžicích života. S Tvou pomocí chci nést i dále svůj kříž.* In: *Deník*.

⁷³ Eliška si psala zásady z exercicií do svého *Deníku* téměř každý rok. Jsou plodem její sebereflexe i reflexe doby strávené s Pánem. Víceméně se každý rok s malými obměnami opakují. Můžeme tedy říci, že byly jejím životním programem.

7. *Chci ze svého života odstranit všechno pohodlné a změkčilé, musím být na sebe přísná, ale k spolusestrám shovívavá.*
8. *Budu se více zajímat o práci sester, častěji je navštívím a pohovořím s nimi.*
9. *Budu svědomitá v plnění svých povinností a dobře využiji času.*
10. *Myšlenka p. ex.: Představený se má snažit získat si sympatie podřízených, neboť tím jim ulehčí poslušnost. Nedovede-li to, je vidět, že něco není v pořádku.*
11. *Budu opatrná ve styku se světskými lidmi.*
12. *Budu se snažit, pomoci sestřím při kterékoli práci, bude-li to zapotřebí.*
13. *Poprosím si své asistentky, aby mě upozornily na mé chyby.*
14. *Chci se snažit připravit sestřím v Slatiňanech milý teplý domov – občas jim udělám nějakou radost.*
15. *Přemohu svou nedbalost a bázeň a upozorním sestry na chyby.⁷⁴*

Na závěr ocitujme další úryvek z Eliščina Deníku reflektující výkon autority:

Umění vést a řídit jiné je jedna z nejobtížnějších věcí na světě. Nesmí to být vláda železné ruky ani mírnost až slabošská, nýbrž dobrotivost (ne dobráckost) s pevností. I když je třeba trestat, neranit, ale pozvedat. Nerozdávat se, žít jen pro sebe, toť umenšovat se.⁷⁵

⁷⁴ Deník.

⁷⁵ Deník.

4. Eliška silná slabostí

Je někdo sláb, abych já nebyl sláb spolu s ním? Propadá někdo pokušení, abych já se tím netrápil? Mám-li se chlubit, pochlubím se svou slabostí (2K 11,29–30).

On mu však namítl: „Dovol prosím, Panovníku, jak bych mohl Izraele vysvobodit? Můj rod je v Manasesovi nejslabší a já jsem v otcovském domě nejnepatrnější.“ Ale Hospodin mu řekl: „Protože já budu s tebou, pobiješ Midjánce jako jediného muže (Sd 6,15–16).

A abych se nepovyšoval pro výjimečnost zjevení, jichž se mi dostalo, byl mi dán do těla osten, posel satanův, který mne sráží, abych se nepovyšoval. Kvůli tomu jsem třikrát volal k Pánu, aby mne toho zbavil, ale on mi řekl: „Stačí, když máš mou milost; vždyť v slabosti se projeví má síla (2K 12,8–9a.)“.

Slabost, limitovanost Božího stvoření, křehkost našeho lidství. Danosti naší přirozenosti, které nám nejsou příliš příjemné. Kdo by se také chlubil slabostí v současné době, která klade až zbožšťující důraz na výkon, práci, mládí, zdraví, sílu, moc, kdy člověk sám sobě se často stává bohem a rozhoduje o životě i smrti, o tom, kdo má právo žít a kdo už ne?⁷⁶ Zdá se, že současná doba ztratila smysl pro význam utrpení, nemoci a slabosti.⁷⁷

⁷⁶ V této perspektivě se mohou jevit staří lidé jako nadbyteční, nemající už společnosti co dát, naopak jsou sociálně-ekonomickou zátěží, společnost se o ně musí starat. Podobně psychicky nemocní či mentálně postižení se mohou jevit jako neúměrné břímě pro společnost, jejich život jako nedůstojný člověka. Nenarozené děti se zase někdy vnímají jako „vetřelci“ ohrožující současnou sociálně ekonomickou situaci matky. Není divu, že do popředí vystupují otázky eutanazie (i dětí) jako projevu milosrdenství vůči člověku i společnosti, potratu jako práva ženy rozhodovat o svém vlastním životě. Práva nejslabších jsou ohrožena. Církev se rozhodně staví proti této mentalitě a hájí práva slabých, hájí nezcizitelnou důstojnost lidské osoby, která není dána výkonem, ale bytím, tím, že je člověk stvořen k Božimu obrazu a osobou je už od početí. Církev také jasně hlásá, že jediným Pánem nad životem a smrtí je Bůh. K daným otázkám srov. *Instrukce Donum vitae: o respektování počínajícího lidského života a o důstojnosti plození. Odpovědi na některé lidské otázky* či *Deklarace o eutanazii Bona et Iura*.

Je pravdou, že součástí spásy je odstranění utrpení jako následku dědičného hříchu a každý křesťan je povinen snažit se bojovat proti němu. Na druhé straně si ale Bůh může utrpení člověka použít, utrpení může vést křesťana ke spáse. V bioetice se setkáváme dokonce s principem růstu v utrpení. Spasitelným utrpením se zabýval papež Jan Pavel II ve svém apoštolském listu *Salvifici Doloris: o křesťanském smyslu lidského utrpení*. V článku 1 se píše: *Svatý Pavel vysvětluje význam spasitelného utrpení: „Doplňuji to, co zbývá vytrpět (do plné míry) Kristových útrap; (má z toho prospěch) jeho tělo, to je církev“ (Kol 1,24). Tato slova se zdají být zakončením předlouhé cesty utrpení, jímž jsou lidské dějiny stále určitým způsobem*

A přesto Bohu se zalíbilo vtělit se do našeho lidství, stát se slabým, bezmocným, poplivaným, posledním z posledních, aby tak vykoupil svět, mocné sesadil z trůnu a ponížené povýšil, vždyť jak píše apoštol Pavel, *Boží bláznovství je moudřejší než lidé a slabost Boží je silnější než lidé* (1K 1,25). Bůh vzal na sebe tělo a naši stvořenost, aby nám dal účast na Božském životě, aby nás zbožstil a učinil nás Božími dětmi.

Učedník není nad svého Mistra, křesťan se nemůže vyhnout své stvořenosti, své slabosti a chce-li opravdu následovat Ježíše Krista na cestě dokonalosti, i pro něj zaznívá slovo: *Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej* (Mk 8,34–35).

Nejde zde o zmar osobnosti, nýbrž o pravé najítí svého já. Cesta kříže nekončí smrtí, ale životem. Má slabost nekončí ponížením, ale Božím objetím. Vždyť Bohu se zalíbilo spasit to, co je v očích lidí nepatrné.

Není to ovšem cesta snadná, ale je to cesta růstu a zrání, cesta naděje, cesta víry a lásky. Cesta růstu a zrání a lásky proto, že přijetím slabosti a nesnázi, svých limitovaností se stávám plněji člověkem a srůstám s Bohem, ztrácím své ego a stávám se schopným obejmout slabosti druhých a zakrýt je láskou, stávám se opravdovým bratrem a sestrou. Cesta víry a naděje proto, že smysl svých slabostí nevidím ihned. Je třeba projít zápasem, krizemi, antitezemi, opřít se o svého Boha, ale v tom všem mohu zakusit pod Božím pohledem, kým jednou mám být a kým mají být druzí, a jaká odměna čeká ty, kdo se na tuto cestu vydají. *Námaha za to stojí, vždyť žena, když rodí, má zármutek, neboť přišla její hodina; ale když porodí dítě, nevzpomíná už na soužení pro radost, že na svět přišel člověk* (J 16,21).

Jak se učila přijímat svou slabost a slabost druhých sestra Eliška?

prokládány, a které je objasňováno Božím slovem. Slova svatého Pavla představují vskutku téměř nový objev provázený radostí. Proto apoštol píše: „Teď sice pro vás trpím, ale raduji se z toho“ (tamtéž). Radost přichází z pochopeného smyslu utrpení. Je zapotřebí si to uvědomovat, a ačkoli blahoslaveného Pavla z Tarsu, který tato slova píše, postihlo utrpení dříve, týká se to i ostatních. Apoštol se tedy raduje s ostatními, protože pochopil, že všem se dostane takové pomoci, jaké se dostalo i jemu, tj. že ve svém srdci pochopí spasitelný význam utrpení.

Sestra Eliška započala svůj život jako všestranně nadaná sestra, velmi inteligentní, praktická a zručná, vnímavá a pečlivá. Nesnáze jí nečinily ani předepsané modlitby, ani život ve společenství. Byla oblíbená mezi spolukandidátkami i představenými, takže na ní její představené, což bylo velmi neobvyklé, neshledaly žádnou vadu, a brzy jí byla svěřena formace i služba představené. Zvnějšku by se mohlo zdát, že sestra slabosti nemá a vše zvládá na sto procent. Svým spolusestrám se jevila jako energická, výkonná, veselá. Z jejího deníku se však dozvídáme, že ji trápilo v jejím osobním životě mnoho věcí.

Jednou z nich byla vnějškovost a formálnost řeholního života i pocit nesmyslnosti existence řádů, lpění na liteře. Ze životopisu P. Piřhy víme, že v řádu postrádala radostnost a svobodu i hloubku duchovního života,⁷⁸ o to se snažila bojovat jak u svých novicек, tak později u svých sester, ale předně u sebe. Jasně vnímala, že pokud chce člověk být věrný Kristu v následování evangelia, musí se jít k podstatě, jinak není spravedlnost řeholníků větší než spravedlnost novozákonních farizeů. Sama Eliška si do svého *Deníku* zapsala:

Hrozné rozpory, které před léty trýznily mou duši – zda náš život není zbytečný, zda život řeholní není přežitek – již zmizely. Z desetileté zkušenosti, kdy jsem měla možnost nahlédnout zblízka do současného dění, je jasné, že jen křesťanství může vychovat svobodné, silné, ušlechtilé lidi. Ovšem musí to být křesťanství ryzí, oproštěné od zbytečných formalit, křesťanství žité podle evangelia a při tom začleněné do současné doby. Děkuji Ti, Pane Ježíši, za milost, že jsi mi dal sílu, abych v naší řeholní rodině oprostila pojem představené ode všech zbytečných zvláštností (titulů, servírování, obsluhování) – jsem první v komunitě, tedy služebnice všech. Dej mi, můj Bože, světlo, ať ještě lépe chápu tvé evangelium a do důsledků je ve svém životě uskutečňuji.⁷⁹

⁷⁸ Citujeme: *Co ovšem uniklo pozornosti představených, byla nespokojenost Anny, která si v dospělosti při vzpomínce na tyto doby zaznamená: „Pak přišel noviciát, na který sice ráda vzpomínám, ale někdy jsem zatoužila po poznání hlubšího duchovního života“. Nejde tu jen o nějaký zpětně dotvářený obraz. Mladé kandidátce se opravdu zdálo, že duchovní život má být mnohem niternější a ze srdce jdoucí, což znamená srdečnější, opravdovější a radostnější, než tomu bylo tehdy v břevnovském mateřinci. In: P. PÍřHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 24-25.*

⁷⁹ *Deník.*

A později v souvislosti s Druhým vatikánským koncilem, který byl podnětem mnoha změn nejen v řeholním životě, píše:

A v poslední době se i jinak rozjasnilo v mé duši. Zdávalo se mi naše „křesťanství“ úzkoprsé, neživotné. V evangeliích se mi jevil křesťanský život jinak, než jak se praktikoval tento život v komunitě. Mnozí mně vytýkali můj kladný poměr k lidem z druhého tábora a tito naopak vycítili, že si jich vážím, a chovali se ke mně přátelsky. Žila jsem v nejistotě, zda je můj názor správný. A tu promluvil Řím – velkorysá gesta svatého Otce, jeho láska ke všem lidem. Druhý vatikánský koncil, poměr svatého Otce k odloučeným bratřím – to vše posílilo moje přesvědčení, že moje chápání křesťanského života je správné. (...) Můj Ježíši, pokorně prosím, zbav mě vší úzkoprsosti, ať se mohu rozletět do tvé říše svobody a lásky. Nauč mě, jak mám infikovat duše mně svěřené láskou k Tobě a všemu krásnému. Chci jim dopřát svobodu, aby se mohly rozvinout a žít velkoryse křesťansky.⁸⁰

Další věcí, se kterou Eliška bojovala, byla její zvýšená citlivost, můžeme říct až vnitřní podrážděnost. Velice nepříjemně vnímala vyrušení v práci či nečekané návštěvy. Snažila se přijímat všechny lidi, protože v nich viděla Krista, ale velké problémy jí dělalo přijímat staré sestry a osoby nesympatické povahy. Velice těžko snášela egoistické sestry vyžadující neustálou pozornost.⁸¹ Je pochopitelné, že potřebovala ventil a občas mluvila o chybách sester s druhými. Věděla však, že to není ideální stav, a snažila se proti této chybě bojovat.⁸² Na druhé straně jí bylo nepříjemné konfrontovat sestry s chybami, bála se konfliktu i toho, co si pomyslí. Uvědomovala si však, že je zodpovědná za své sestry, že je

⁸⁰ Deník.

⁸¹ Tak si zapsala velice nepříjemný zážitek: *A jak mě zranila sestra, která sehrála tu komedii s léky! Co si mám o tom myslet? Jak se mám s tím vyrovnat? Byla mně již před tím tak obtížná – jak mám teď k ní najít kladný vztah? Zdá se mi, že je člověk bez páteře, vypočítavě sobecká. Pane, jsem také hříšnice, musím odpustit, ale jak si jí mám vážít? Pane, pomoz mi. Je tak těžké žít a milovat lidi.* In: Deník.

⁸² Musím mlčet o chybách svých bližních i o všem, co mi sestry svěří. In: Deník. Eliška si do Deníku rovněž zapsala krátkou úvahu o významu slov: *Kolik dobra bývá způsobeno a kolik zla zamezeno dobrými slovy. Ale rovněž kolik zla napácháno a kolik dobra udušeno zlými slovy. Ostrý jazyk se stává používáním ještě ostřejším. Kdo neumí držet jazyk na uzdě, nosí v sobě strašnou nemoc. Drž na uzdě své myšlenky, jsi-li sám, a svůj jazyk, jsi-li ve společnosti.*

třeba stát v pravdě a přitom jednat s láskou⁸³ a sesterské napomenutí je jedním z prostředků duchovního života.⁸⁴

Eliška vedla se svým vnitřním povahovým nastavením tuhý zápas, ale přitom odhodlaný a strategický, jak to jasně odrážejí její předsevzetí z exercicií⁸⁵ i osobní zápisky v *Deníku*. Vítězství se dostavovalo velmi pomalu, ale dostavovalo. Tak si může s úlevou poznamenat:

Svoje hlavní předsevzetí z exercicií plním v poslední době lépe. Už mě tak nerozčiluje klepání na dveře – snad je to tím, že mně ubylo starostí s Hoješínem – ale moje vnitřní podrážděnost se vybíjí jiným směrem – v duchu nadávám. Musím proti tomu začít boj při svaté zpovědi.⁸⁶

Sama u sebe také vnímala velkou slabost těla, s věkem přibývalo zdravotních problémů, a postupně psychickou slabost a únavu, nebylo snadné být 36 let představenou. Eliška chtěla být neustále k dispozici, musela hodně cestovat a přitom plnit své řeholní povinnosti. Zároveň figurovala v mnoha komisích, zažívala klasickou přepracovanost i tíhu z vědomí zodpovědnosti za svěřené duše. Píše:

Připadám si někdy jako stroj, s nímž nemá nikdo slitování a jen ho ženou, bez ohledu, zda to vydrží. Citová stránka je u mne potlačena, nemohu téměř plakat, necítím skoro soucit s trpícími, nedovedu se opravdově radovat. Někdy si připadám jako strom, ze kterého rvou kolemjdoucí ovoce i listí. K tomu přistupuje tlak zvnějška. Nejistota, zda bude řád existovat, zda mě nezavrou, jak by obstály sestry, kdyby byly kongregace zrušeny. Někdy mě jímá hrůza před odpovědností z vedení duší před Pánem Bohem.⁸⁷

⁸³ Dává si předsevzetí: *Nebát se říci i nepříjemnou pravdu, ale říci ji taktně a s láskou*. In: *Deník*.

⁸⁴ Její vnitřní boj odráží následující zápisek v *Deníku*: *S. L. je v USA a nepíše. Bojím se, jak to bude, až se vrátí. Teď se nám s Františkou v klidu pracuje. Ale nechci být už tak slabá vůči S. L. Chci ji trpělivě snášet, ale nekývnu na všechno, neboť jsem se v poslední době přesvědčila, že její názory nejsou správné., např. co se týkalo tlumočení na generální kapitule.*

⁸⁵ *Budu laskavá k nesympatickým a sobeckým povahám a budu se snažit prolomit led kolem jejich srdce*. In: *Deník*.

⁸⁶ *Deník*.

⁸⁷ *Deník*.

Na prahu svých sil si ale byla vědoma, kde může načerpat novou energii, a byla schopná nadhledu i vize. Tak pokračuje:

Ale dost už toho nařikání! Kdybych byla pokorná, přijímala bych zcela jinak všechny těžkosti a kříže, vždyť mám ještě tolik neodpykaných vin. S lítostí v srdci nad svou ubohostí klekám, moje ukřižovaná Lásko, před Tvůj svatý kříž a chci Ti poděkovat za všechno, čímś mě chtěl připoutat k sobě. Ty víš, že mě i svět lákal, že mně nabízel lidskou lásku, ale já jsem díky Tvé pomoci zůstala Tvou. Blížím se k padesátce. Nečekám již nic od života než možnost obětovat se pro druhé, rozdávat lásku. A což bude-li vůle Boží, abych vydala svědectví víře a zemřela ve vězení. Moje přirozenost se toho děsí, ale druhá stránka mé bytosti mi říká, že by to bylo krásné zakončení života.⁸⁸

Víc než slabost těla a psychická únava ji trápila deprese a s ní související pocity méněcennosti a samoty, často se jí zdálo, že nemá téměř nikoho, o koho by se mohla opřít. Píše:

Mám často pocity méněcennosti, hlavně ráno při vstávání se cítím tak ubohá. Cítím, že mi ubývá sil. Nauč mě stárnout tak, aby tím druzí netrpěli. Měla jsem a ještě mám hrůzu z návštěvy v USA. Jak je těžké pohybovat se v prostředí, když člověk nezná řeč. Ted' mám již více odvahy, protože trochu již rozumím, sestry píší, že se na mě těší a jak. Četla jsem o sv. Pavlovi, že měl velmi malé předpoklady k tomu, aby šířil evangelium: byl nevzhledný, nevymluvný, často nemocný, cholericke povahy, a přece udělal tak mnoho pro Tebe, Pane. I P. Lombardi mi dodal odvahy svým životem.⁸⁹

V boji s depresí se snažila usilovat o radost, milou zmínkou jsou její recepty na radostnost.⁹⁰

⁸⁸ Deník.

⁸⁹ Deník.

⁹⁰ (1) Stále se na něco těšit, třeba na maličkosti. (2) Myslet na ty, kteří jsou na tom hůře než já, neboť opravdu jsou a není jich málo. (3) Večer usínat s nějakou radostnou myšlenkou. (4) Ráno si říci: Dnes chci být celý den radostná. (5) Při každé práci mít na mysli zázračné slůvko ochotně a ráda. (6) Někoho zvláště radostně pozdravit. (7) Napsat někomu pěkný dopis, zejména starým a nemocným lidem. (8) Udělat si pořádek ve věcech (ve skříni i v zásuvkách).

Rovněž velkým křížem pro ni byly názory druhých, křivdy způsobené druhými lidmi, zvláště lidmi jí blízkými, i pocit nepřijetí z jejich strany a z nich plynoucí boj o důvěru a o povznesení se nad tyto pocity. Eliška píše: *Když jsou na mě někdy lidé i sestry nelaskavé, nechci si myslet, že se mi tím křivdí – pomyslím si, že mně to patří, nelituji sama sebe, snažím se nad to povznést.*⁹¹

Také pro ni byla velice těžká, během výkonu služby generální představené, vzdálenost od milovaného domova i rozdílné pojetí řeholního života v generalátě. Píše:

*Je večer 6. ledna. Přijala jsem Tvůj kříž, Pane. Pryč se sentimentalitou, pryč s touhou po vlasti. Musím pracovat, hodně pracovat, abych zapomněla, musím milovat, něžně milovat, abych zapomněla, a být přesvědčená, že po temnotách kalvárských přijdou červánky velikonočního jitra. Poměry, do kterých jsem přišla, jsou těžké. Italské sestry si žijí podle svého, americké jdou za nezdravými směry – postavily zde mramorový palác, kde máme my, chudé dcery svatého Františka, bydlet, a k tomu je napolo prázdný. Vzpomínka na velké osobnosti nedávných dob i Charles de Foucaulda i na jiné, kteří při začátcích své činnosti nevěděli, co vznikne z jejich oběti, mi dodává sílu jít krok za krokem za ideálem krásného společenství, za ideálem přátelství, jednoduchosti, prostoty a chudoby. (...) A dny šly dál – plny úzkosti a touhy po vlasti. Zdálo se mi, že ztratím rozum.*⁹²

Co pomáhalo, aby svou slabost přetavila v sílu?

Některé prostředky boje jsme už uvedli výše, ale shrňme si je nyní všechny. Základem byl intenzivní vnitřní život s Pánem,⁹³ vědomí, že život je

(9) Těšit se na neděli. (10) Umět se těšit ze štěstí jiných. (11) Nemluvit o nepřijemnostech. (12) V pravý čas skončit i při hře a veselé zábavě. In: Deník.

⁹¹ Deník.

⁹² Deník.

⁹³ Eliška si i při velkém vnějším nasazení hlídala pečlivě čas na modlitbu a modlitbě přikládala zásadní význam, jak můžeme vidět i v zapsání si inspirativní zkušenosti Mahátmy Gándhího, která dobře odráží Eliščinu postoje: *Nejsem spisovatel ani vědec, ale s pokorou tvrdím, že jsem mužem modlitby. Modlitba mi zachránila život: bez modlitby bych byl dávno přišel o rozum. Neztratil jsem pokoj duše, vzdor tolika příkořím, protože tento pokoj pochází z modlitby. Dá se žít několik dní bez jídla, ne však bez modlitby. Modlitba je klíčem rána a závorou večer. Modlitba je onou svatou smlouvou mezi Bohem a člověkem, jejíž pomocí se osvobozujeme z moci knížat temnosti. Musíme se rozhodnout: buď se spojíme se silami zla, nebo*

darem a Pán ho řídí, a souhlas s Božím plánem pro její život.⁹⁴ Bylo to také vědomí výkupné síly kříže, věděla, že pokud přijme svůj kříž, bude jím mít účast na kříži Kristově a jeho smrti, tím pádem ale i na jeho slávě. V boji jí pomáhaly i další prostředky duchovního života: exercicie,⁹⁵ pravidelná svátost smíření a podpora zpovědníka, čerpání bohatství z krásné literatury⁹⁶ i zkušenosti světců.⁹⁷ V neposlední řadě jí pomáhala služba druhým a práce na růstu v ctnostech statečnosti, vytrvalosti a odevzdanosti při vědomí důležitosti přítomného okamžiku. Vědomí toho, že co je vykonáno s láskou a pro druhé, přechází na věčnost. To bylo Eliščiným světlem v temnotách.

Její slabost ji disponovala pro soucit se slabostmi ostatních, její silné stránky jí umožnily dobře rozlišit, kdy se jedná o slabost a kdy o něco jiného.⁹⁸

silami dobra. To je moje osobní svědectví. Ať to každý zkusí a přesvědčí se, že každodenní modlitba přidává k jeho životu cosi nového, co se nedá rovnocenně nahradit něčím jiným.

⁹⁴ Eliška si tak do svého *Deníku* přepsala celé officium k Boží prozřetelnosti.

⁹⁵ Jak jsme mohli vidět, pravidelné exercicie pro ni byly místem načerpání nových sil, příležitostí k revizi dosavadního života i prohloubením vztahu k Bohu.

⁹⁶ Zaujaly ji verše Jaroslava Vrchlického: *Ti, kteří trpí v hloubi duše svojí, a mlčením své velké rány hojí, jsou velcí tam, kde největší jsou malí. Jsou praví vítězové v žití boji!* Nebo i úryvek z *Cirkusu Humberto* od Eduarda Basse: *Vznešené věci jsou plny tajemství. Poznání je utrpení. Projdeš-li poznáním jako utrpením, jsi jiný člověk, jsi o stupeň výše. Cesta přeměn a cesta utrpení je právě tak dlouhá jako cesta k moudrosti. Moudří přijímají utrpení a stávají se moudřejšími.*

⁹⁷ Eliška si do svého *Deníku* opsala citát světce lékaře Frassatiho: *Na světě je samá bolest a bolest bez víry je nesnesitelná, zatímco žal živený pochodní víry stává se krásnou věcí, neboť vychovává duše k zápasům. Není velikosti bez obětí a bez odříkání. Či sv. Terezie z Avily: Nenech se lekat, nenech se rušit, všecko zas přejde. Bůh se nemění. Trpělivostí dosáhneš všeho. Kdo Boha má, po čem by toužil? Bůh sám stačí. Nejsilněji na nás působí zápis v *Deníku* z předvečera vyhnání svatého Jana Zlatoústého: *Vlny se zdvihají, ale já se nebojím, že utonu, neboť stojím na skále. Ať se pění moře, skalou neotřese. Ať se dmou vlny, lodičku Kristovu nepohltí. Či myslí někdo, že se něčeho obávám? Čeho? Smrti? Mně živu býti Kristus jest a zemřít zisk. Vyhnanství? Celá země náleží Pánu a vše, co na ní jest. Odnětí statků? Ničeho jsme na svět nepřinesli a ničeho s sebou nevezmeme ze světa. Hrozbami světa pohrdám. Lákadlům se směji, bohatství sobě nežádám, chudoby se neštítím. Smrti se nestrachuji. Láska je služba v přítmí a temnu, její jemné světlo vyzařuje zlaté paprsky ochoty.**

⁹⁸ Jedna pamětnice, která se připravovala na přijetí mezi tzv. externí sestry, vzpomíná: *To už jsem se připravovala na maturitu a na přijímací zkoušky na lékařskou fakultu. Až do podzimu 1970 se zdálo, že vše probíhá v pořádku. Úspěšně jsem odmaturovala a složila přijímací zkoušky na lékařskou fakultu do Plzně. Po nástupu do prvního ročníku však nastaly problémy. Nebyla jsem zvyklá žít daleko od rodičů a bylo mi na kolejích smutno. Navíc přišel nápor učení. Já jsem až do maturity byla zvyklá, že jsem se doma mnoho učít nemusela, takže jsem se ani učít neuměla. Projevily se také moje velké mezery ve všeobecných vědomostech, které mi chyběly, protože jsem nestudovala na gymnáziu. Týkalo se to hlavně fyziky a chemie. Upadla jsem do deprese a studium jsem vzdala hned v prvním semestru. Okolí i mnohé sestry to hodnotily dosti negativně. Sestra Eliška mi nabídla pobyt s novickami v Cetechovicích, než se dám trochu*

Její slabost jí pomohla stát se plněji člověkem, a to člověkem pokorným a skromným. Svou zralou životní zkušeností, vyvstalou z mnohých výkyvů a antinomií, tak mohla podírat druhé na jejich cestě za Pánem.

Na závěr uvedeme dvě vzpomínky, které dobře dokreslují výše řečené. Jedna ze slovenských spolusester vzpomíná:

S. Elišku som vozievala autom počas jej vizitácií v Čechách i na Slovensku. Počas našich stretnutí som ju vnímala ako sestru, ktorá je vo svojom srdci jednoduchá, vie sa skloniť aj k tým najmenším, je pokorná a skromná. Stretla som sa s ňou aj v Ríme počas nejakého medzinárodného stretnutia. S. Eliška vystupovala tak, že som nemala najmenší problém podísť k nej a objasť ju. Nad nikoho sa nevyvyšovala a bola veľmi otvorená.

Jednu z amerických sester zase zasáhl Eliščin soucit. Píše:

Sestra Eliška byla plná soucitu, zvláště k chudým a potřebným. Každému člověku naslouchala s láskou a snažila se mu pomoci. Během svého představenství, ale

psychicky do pořádku a najdu si práci jako zdravotní sestra. Rodiče také ze mě nadšení nebyli, byla to přece jenom ostuda, že jsem studium tak rychle vzdala. Bylo tedy dobře, že jsem na čas zmizela svým známým i rodině z očí. Přišel advent a blížila se cesta sestry Elišky na generální kapitulu do Říma. Na Vánoce jsem odjela domů k rodičům. Do Cetechovic jsem se vrátila koncem prosince. Tam se zatím udály změny, protože se sestra Eliška z Říma již nevrátila. Byla zvolena generální představenou školských sester. Novicmistrovou se stala sestra Celina. Mně bylo doporučeno odejít a najít si práci. Tehdy to nebyl problém, a tak jsem nastoupila do nemocnice v Novém Městě na Moravě jako zdravotní sestra na chirurgii. Tenhle obor mě nijak nepřitahoval, proto jsem si podepsala pracovní smlouvu jen do konce června 1971 s tím, že se doučím potřebnou látku z gymnázia a pokusím se o nové přijímací zkoušky na lékařskou fakultu do Brna. Na pracovišti jsem si časem jakž takž zvykla, pracovala jsem krátký čas na oddělení a pak na operačním sále. Na formaci jsem i nadále dojížděla za sestrou Emou do Slatiňan. O tom všem jsem informovala v dopise sestru Elišku do Říma. Prosila jsem za odpuštění, protože jsem cítila, že jsem i jako novicka selhávala na celé čáře. Velmi brzy mi pak přišla od ní odpověď s velikým povzbuzením do dalšího života. Sestra Eliška mi fandila i v mém plánu zkusit to se studiem medicíny znovu. Od té doby jsme si dopisovaly. Zcela jinak to ale dopadalo se mnou a s mými kontakty ve Slatiňanech. Vztahy se sestrou Emou se pomalu ochlazovaly. Nebyla jsem žádná hrdinka a nutně jsem ji musela rozčítovat už i tím, že se mi nelíbilo v práci a jako východisko jsem viděla zkusit to na vysoké škole znovu. O duchovním životě a o povinnostech v noviciátu ani nemluvě, tam jsem se sice snažila dodržovat systém modliteb a duchovní četby, jak to jen šlo. Přišlo léto, v červnu 1971 jsem složila nové přijímací zkoušky na lékařskou fakultu do Brna. Byla jsem přijata až na odvolání, ale tentokrát jsem byla pevně rozhodnutá nic nevzdávat. Věnovala jsem se pilně studiu. První ročník dopadl celkem dobře, na září mi zbyla jen opravná zkouška z chemie. Nikdo, ani rodiče, ani sestry mi nevěřili, že bych mohla dostudovat. Přece už jednou jsem selhala, věřila mi jen sestra Eliška a její dopisy mě doslova nesly do oblak! Žila jsem radostně a s chutí studovala. Dařilo se mi dobře, studijní výsledky jsem měla výborné.

*také v pozdějších letech se vždy zajímala o druhé. Jak všichni potřebujeme
soucitná srdce..., abychom viděli Ježíšovu tvář v každé z našich sester.*

5. Eliška bojovnicí

Bojuj dobrý boj víry, abys dosáhl věčného života, k němuž jsi byl povolán a k němuž ses přihlásil dobrým vyznáním před mnoha svědky (1Tm 5,12).

Pak zůstal Jákob sám a tu s ním kdosi zápolil, dokud nevzešla jitřenka (Gn 32,25).

V minulé kapitole jsme se seznámili s vnitřními zápasy sestry Elišky. Poznali jsme ji jako ženu silnou, pevnou a vnitřně integrální.⁹⁹ Její síla vyrůstala z její slabosti. Nebyla to záležitost momentky, ale dlouhodobého růstu. Eliška se nechala proměňovat tím, který jediný je silný, Ježíšem Kristem. Nyní bychom se rádi zaměřili na vnější boje sestry Elišky tak, aby nám vznikl vyvážený pohled na její osobnost.

Rádi bychom ještě uvedli na pravou míru jednu důležitou skutečnost. Ačkoliv sestra Eliška zápasila se sklony k depresivnosti i se svou plachostí a bázlivostí souvisejícími s introvertním laděním její osobnosti, jevila se svému okolí jako statečná, energická žena, otevřená druhým, která rozhodně nechodila se zasmušilou tváří a dokázala druhé podržet v jejich těžkostech. Jevila se jim jako žena velkých perspektiv a přirozený organizační a vůdčí talent. Po smrti sestry Elišky byly její vlastní spolusestry velmi překvapené, když se dozvěděly o jejím vnitřním prožívání z Eliščina *Deníku*.¹⁰⁰

⁹⁹ Jednu americkou spolusestru zasáhla právě integrita sestry Elišky: *Sestra Eliška žila podle pravdy. Byla sama sebou a vždycky usilovala o dobro. Byla vždy čestná a přímá a tyto vlastnosti podněcovala i ve všech ostatních lidech. Čestnost, přímost, bytí sebou samým, to všechno jsou vlastnosti aktuální pro dnešní dobu. Náš svět touží po bohatství, moci, úspěchu a může nás svést na špatnou cestu. Překrásné modré Eliščiny oči na mě stále hledí a já vím, že mě Eliška znala a ještě stále mě povzbuzuje, abych žila své povolání naplno, tak jak je žila ona.*

¹⁰⁰ V brožůře *SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993*, s. 25 se píše: *Ve svých osobních zápiscích se sestra Eliška vrací k různým situacím svého života v období služby provinciální představené. Zapisovala si předsevzetí z exercicií a také ta, která vytryskla z jejího srdce při večerních chvílích před svatostánkem. A zde můžeme právem říci, že jsme ji znaly i neznaly. O velkém utrpení, které jí působila jedna starší sestra, která nakonec Kongregaci opustila, neměla převážná většina sester v komunitě ani tušení. Rovněž nepřízeň superiora provincie, který neschvaloval její aktivity v uskutečňování koncilních ustanovení a velmi jí ubližoval před kněžemi i sestrami, pokud to bylo možné. Jen zápisky zachycují něco z těchto bojů a bolestí. Podobná „neznalost“ Eliščina nitra se nám jeví i ve vzpomínkách svědků na sestru Elišku. Obojí odráží Eliščinu diskretnost i zralý postoj k utrpení.*

Sestra Eliška se během svého života dostala do několika klíčových momentů, kdy bylo třeba plavat proti proudu a bojovat.

Prvním z nich byly obtíže druhých s jejím demokratickým duchem. Eliška se ocitla na přelomu dvou modelů řeholního života¹⁰¹ a byla novátorkou, předběhla svou dobu. Už Eliščina první výpověď jako představené - *Přišla jsem vám sloužit* - nastínila, kým chce být, ne autoritativní neosobní vládkyní, ale sestrou, první mezi rovnými. Svůj postoj dokázala nejenom slovy, ale i skutky. Jak již bylo vícekrát řečeno, zapojovala se do všech činností spolu se svými sestrami a nedělala mezi nimi rozdíly. Snažila se vycházet se všemi. Sestra Eliška také nedůvěřovala čistě jen svým úsudkům, a to i při své vysoké inteligenci, ale radila se s ostatními, projevovala o ně zájem, zajímal ji jejich názor. Samostatně pak byla schopná věci rozlišit a vyhodnotit. Ne všem ale její styl vyhovoval.

Některé její spolusestry si stěžovaly na její demokratické pojetí komunitního života za jejími zády u generální představené v Římě. Kvůli tomu přijela generální představená a její vikářka na mimořádnou generální vizitaci a sestra Eliška musela složit účty ze své pozice. Danou událost i její okolnosti si zaznamenala do svého *Deníku*:

Cítím jasně, že bude náš život třeba změnit, aby odpovídal duchu koncilu. Začala jsem s některými změnami, svolala jsem sestry představené do Hoješína a tam jsme si řekly mnohé věci, které měly zdemokratizovat náš život a přiblížit ho k evangeliu. Tato myšlenka narazila však na konzervatismus některých sester. Stěžovaly si na mě V. M. v Římě a odtud přišlo napomenutí. Bolelo mě to

¹⁰¹ Oba modely, model 19. století a model „postmoderní“, analyzuje Pavel Ambros ve své přednášce Kam směřuje náš zasvěcený život. In: P. AMBROS, *Teologicky milovat církev*, s. 361-388. Např. píše: *Je zřejmé, že zasvěcený život se dnes nachází ve zcela nové epoše, která na něj klade dříve nepoznané požadavky. Nelze se zde zabývat výklady výrazu „postmoderna“ jako dobovou atmosférou. Žít v tomto stavu světa je možné řeholníku dneška jen za předpokladu, že se bude v první řadě stavět proti lenosti poznání (intelektuální lenosti) a proti neznalosti dějin. Dnešní svět je světem vzdělaných lidí, kteří poznali hranice svých možností ze zkušeností moderních dějin. Z toho vyrůstá pocit nedůvěry ve velké osvědčené syntézy, metafyzická vysvětlení a klasické teologické důvody. Univerzálně platné myšlenky neochránily svět před hrůzami moderní doby. Proto je dnešní člověk opatrný vůči těm, kdo chtějí kontrolovat poznání a určovat platnost hodnot. To se přenáší i do řeholního života, který nám byl předán jako poslušnost do nejmenších detailů, vyloučení jakýchkoliv osobních rysů, naprosté kontroly jednotlivce a rozhodování soustředěného do osoby představeného.* In: Tamtéž, s. 366-367.

dlouhou dobu, ale snažila jsem se posilovat myšlenkou, že pro dobro je třeba trpět. I S. E. mi vytykala věci, které ani nebyly pravdivé. Bylo mě tak trpko a bolno u srdce. Začátkem září přišla zpráva, že přijede V. M. se sestrou vikářkou. Přijaly jsme je se vší láskou a pozorností. Dala jsem vikářce k dispozici všechny oběžníky, nic jsem neskrývala. Vytykala mi slovo „demokratický duch“, které jsem použila v jednom oběžníku – snažila jsem se to vysvětlit a obhájit. Bylo mně někdy tak těžko v době té návštěvy, když jsem cítila, že se naše ideály františkánské prostoty a jednoduchosti nechápou, že se bazíruje na maličkostech. V. M. je dobrá, s tou by se dalo snad mluvit, kdyby rozhodovala sama, ale s vikářkou, která vlastně rozhoduje, ne, je tvrdá a nepřístupná. Jak mně bylo těžko, když po deseti letech zápasu o ideály, jsem nepocítila mateřské pohlázení, neslyšela jsem ani slovíčka o tom, že jsme dobře bojovaly. Ale vždyť jsem vlastně chtěla nemožnosti. Což mohu chtít pochopení od člověka, který neví, co je to žít v nejistotě, zda mě zítra zavřou a z čeho obviní? Ale to patří již budoucnosti, bylo to protrpěno pro tebe, Ježíši, proto nežádám uznání. Pak přišel náhlý odchod V. M. Bylo to snad Tvoje řízení, můj Pane?

Nutno si uvědomit, že modely řeholního života se opravdu lámaly.¹⁰² Před Druhým vatikánským koncilem byl řeholní život silně ovlivněn prvky feudalismu.¹⁰³ Představená byla vnímána jako kněžna, měla velkou úctu a zároveň zachovávala od svých podřízených určitou vzdálenost. Sestry nosily věno, dělal se rozdíl mezi sestrami chórovými a laickými. Není divu, že některé ze sester vnímaly Eliščino jednání jako podivné a ohrožující. Eliška však ve svém demokratickém pojetí měla předchůdce. Už její první generální představená Xaverie Fürgottová přijímala chudé dívky bez věna, dokonce i sirotky. Nebyl pro ni důležitý původ, ale dar povolání i ostatní talenty, které daná

¹⁰² Řeholní život před Druhým vatikánským koncilem popisuje plasticky Gregory Collins OSB ve svém příspěvku *Giving Religious Life a Theology Transfusion: Řeholní život před reformami Druhého vatikánského koncilu nabízí jasný program k získání duchovní dokonalosti, který byl podložen jistotami dobře definovaného systému. Tvořily ho prvky jako na kulturách nezávislý řeholní oděv, do sebe uzavřený způsob života, specializované vědění zprostředkované mrtvým jazykem, metodické zmapování duchovního života a bohoslužba ovládaná rubrikami a právem. Celý systém byl přehledný jako manuál neoscholastické teologie a přísně uspořádaný jako tridentská mše.* In: G. SIMMONDS, *A Future Full of Hope?*, s. 23.

¹⁰³ Tím nechceme ale odsuzovat feudalismus jako takový, či z něj dělat dobu temna. Zároveň nechceme vyzdvihovat demokracii jako spasitelský systém. Každá éra nese svoje pozitiva i negativa a nedá se hodnotit jednoznačně jako špatná, či dobrá.

dívka měla.¹⁰⁴ Zakladatelka kongregace Františka Antonie Lamplová se také věnovala všem činnostem a vedla k tomu i první sestry. Toto pojetí je i vlastní františkánské spiritualitě. František nečinil rozdíly mezi laickými bratry a kněžími a služebnost měla být jedním z rysů představeného.

Eliščiny další boje souvisely s Druhým vatikánským koncilem (1962-1965).¹⁰⁵ Sestra Eliška jej uvítala nadšeně a snažila se získat veškeré dostupné informace o něm.¹⁰⁶ Velice ji oslovil *Dekret o přizpůsobené obnově řeholního života Perfectae caritatis*. *Všeobecné zásady přizpůsobené obnovy* v PC 2 spolu s *Praktickými měřítky přizpůsobené obnovy* v PC 3 se staly jejím životním programem. Připomeňme si je nyní:

Přizpůsobená obnova řeholního života v sobě zahrnuje jak nepřetržitý návrat ke zdrojům veškerého křesťanského života a k původní myšlence společností, tak zároveň i jejich přizpůsobení změněným časovým poměrům. Tato obnova se má uskutečňovat pod vlivem Ducha svatého a za vedení církve podle těchto zásad: a, Protože hlavním pravidlem řeholního života je následování Krista podle učení evangelia, ať toto považují všechny společnosti za nejvyšší pravidlo.

¹⁰⁴ Jedna ze sester vzpomíná na matku Xaverii: *Snad s nikým v životě jsem se nesečkala, ke komu bych přicházela s takovou důvěrou jako k naší drahé, nezapomenutelné Velebné matce Xaverii. Ať mne trápily jakékoli starosti, těžkosti, nejistoty, když jsem jí otevřela své srdce, vždy jsem od ní odcházela klidná, spokojená, neboť se s opravdovou mateřskou láskou vžívala do všech našich žalostí i radostí. Nic nedbala, že má před sebou prostou a nevzdělanou sestru, s něžnou láskou se skláněla k nám malým, nedělala naprosto žádného rozdílu mezi sestrou s akademickým vzděláním a sestrou s obecnou školou, mezi bohatou a chudou, a tím si získala obdiv, úctu a lásku všech. Věru, obdivovala jsem ji vždy, kdykoli jsem k ní přišla se svými starostmi, které byly nepatrnou třískou proti břemenu, jež tížilo její bedra. A ta dobrá, zlatá duše se mi tolik věnovala, trpělivě vše vyslechla, radila a poučovala, jako by neměla žádných jiných starostí a prací. Když jsem nad tím vyslovila obdiv, pravila: „Sestřičko, tak se to má dělat, každému se úplně věnovat - i když starostí nevíme, kde nám hlava stojí.“ Jednou jsem pozorovala, jak únavou přivřela oči, za chvíli však zjasnila tvář a s úsměvem řekla: „Tak co ještě, sestřičko?“ A trpělivě poslouchala dál. In: *Vzpomínky sester na druhou generální představenou M. M. Xaverii Fürgottovou*, s. 12.*

¹⁰⁵ Druhý vatikánský koncil je i po letech hodnocen rozporupně. Jak píše A. DULLES, *Druhý vatikánský koncil – mýtus a realita*, In: *Teologické texty*. [2015-03-22] <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Druhy-vatikansky-koncil-mytus-a-realita.html>>: *Připomínka Druhého vatikánského koncilu vyvolává i dnes, čtyřicet let po jeho zahájení, jak chválu, tak kritiku. Zastánci často vidí, že osvobodil katolíky od dlouhé noci útlaku a dal Božímu lidu jeho oprávněnou svobodu. Kritikové tvrdí, že otrásl jednotou a řádem v církvi a zavedl éru bojů a pochybností. Zatímco reformátoři karikují předkoncilní církev jako zaostalou a tyranskou, tradicionalisté ji idealizují jako ztracený ráj. Podobné rozpory vůči koncilním novotám nastalo i na straně Eliščiných spolusester.*

¹⁰⁶ O Eliščině postoji ke koncilu jedna svědkyně vypovídá: *Eliška byla velmi moderní. Tehdy po koncilu nebylo všechno samozřejmé jako dnes. Ona skutečně milovala koncil. Přála si, aby jeho výsledky šly do života, rozšiřovala a propagovala ho.*

b, Je na prospěch církve, aby společnosti měly svůj zvláštní ráz a úkol. Proto je třeba věrně chápat a zachovávat jak ducha zakladatelů a jejich záměrů, tak zdravé tradice; to vše tvoří dohromady rodinný majetek každé společnosti.

c, Všechny společnosti ať mají účast na životě církve. Ať každá podle své vlastní povahy přijme za své a podle svých sil podporuje její iniciativy a záměry např. v oblasti biblické, liturgické, dogmatické, pastorační, ekumenické, misijní a sociální.

d, Společnosti se mají starat, aby jejich členové náležitě znali životní poměry lidí, svou dobu a potřeby církve, aby mohli ve světle víry moudře posuzovat záležitosti dnešního světa a s planoucí apoštolskou horlivostí účinněji lidem pomáhat.

e, Řeholní život je zaměřen především k následování Krista a spojení s Bohem prostřednictvím slibu zachovávat evangelijní rady. Proto je třeba vážně si uvědomit, že i nejlepší přizpůsobení potřebám naší doby zůstane neúčinné bez obnovy duchovní; ta musí mít vždycky první místo i při rozvíjení vnější aktivity. Způsob života, modlitby a práce ať všude, a zejména v misijních zemích, náležitě odpovídá dnešním tělesným a duševním podmínkám členů a rovněž – podle povahy každé společnosti – i potřebám apoštolátu, kulturním požadavkům, sociálním a hospodářským poměrům. Podle stejných měřítek, ať se přezkoumá i způsob řízení ve společnostech. Proto se musí přiměřeně zrevidovat stanovy, „direktáře“, knihy zvyklostí, modlitební knihy, obřadní knihy a podobné sbírky, předpisy již zastaralé zrušit a vše upravit podle dokumentů tohoto posvátného sněmu.

Eliška v souladu s návratem *ad fontes* vedla sestry ke studiu františkánské spirituality a navázala kontakt se zakladatelskou větví Školských sester sv. Františka v Grazu v Rakousku. Rakouské sestry v roce 1951 při studiu řádových kronik došly k senzačnímu objevu. Zjistily, že zakladatelem kongregace nebyl grazský biskup Roman Sebastian Zängerle, jak se téměř po dvě století myslelo, ale sestra Františka Antonie Lamplová. Tamější generální představená S. M. Gertruda Kapferová pověřila historičku S. M. Amabilis Solarovou dalším studiem a prohloubením poznání osoby Františky Antonie Lamplové. Téhož roku v květnu, u příležitosti stého výročí úmrtí sestry Františky, zaslala generální

představená oficiální oběžník sestřám kongregace o založení institutu, ve kterém uvedla základní data a informace o zakladatelce. Zdůraznila v něm, že *se nám objevila úplně nová matka Františka, žena vyžadující si naši úctu, kterou můžeme s vděčností a hrdostí nazývat „naší matkou“*. Na generální kapitule v Grazu r. 1959 pověřily delegátky kapituly sestru Amabilis Solarovou, aby napsala dějiny kongregace. Sestra Amabilis Solarová napsala knihu, která byla vydaná v roce 1971.¹⁰⁷

Jak bylo možné, že se tak dlouho mohlo utajit a následně upadnout do zapomnění, kdo je pravým zakladatelem? Zde se dostáváme k pohnuté, ba téměř skandální historii.¹⁰⁸ Zakladatelka kongregace Františka Antonie Lamplová byla vystřídaná ve svém úřadě právoplatně zvolenou sestrou Agnes Pfundovou. V jejich pojetí charismatu a způsobu řeholního života se objevily nepřekonatelné rozdíly, které působily neshody a téměř rozštěpení v kongregaci. Starší sestry znalé charismatu Františky Antonie Lamplové se bouřily proti novotám nové matky Agnes. Na druhou stranu jiné sestry zase zcela podporovaly matku Agnes. Matka Františka vnímala ohrožení jednoty své kongregace a nechtěla být příčinou rozdělení a možného zániku.¹⁰⁹ Rozhodla se z kongregace po uplynutí slibů odejít. Následovalo ji jejich šest nejvěrnějších sester. Matka Františka zanedlouho poté zemřela na tuberkulózu v domě svého bratra. Sestry ji odmítly pochovat, protože byla považována za odpadlici. Matka Agnes v reakci na odchod matky Františky přikázala zničit veškerou památku na ni, včetně spisů. Své jednání nazvala pláštěm lásky, který o nikom zle nemluví. Naštěstí některé sestry neuposlechly příkazu své představené a uchovávaly tajně spisy S. Františky i dodatek ke kronice z roku 1922, jehož součástí je přepis žádosti o založení institutu, přepisy různých dokumentů, informace o zakladatelce, její listy a svědectví sester.

¹⁰⁷ Srov. *Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej*, s. 6-7.

¹⁰⁸ Srov. *Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej zakladatelky Školských sestier sv. Františka*, s. 2-7; *Stoletá cesta*, s. 15-16; *Uprostřed mezi lidmi znamení křesťanské naděje*.

¹⁰⁹ To dokládá i úryvek z jejího dopisu sestře Alojzii Grussové z října 1850: *Usilovne sa modlite, aby Duch Svätý viedol sestry k jednote, inak hrozí inštitútu veľké nebezpečensťvo*. In: *Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej zakladatelky Školských sestier sv. Františka*, s. 49.

Při hlubším zkoumání dostupných pramenů se zjistilo, že Matka Františka byla nositelkou poněkud odlišného charismatu od podoby tradované od dob Agnes Pfundové. Základním rysem bylo důvěrné spojení s Bohem uprostřed apoštolské práce. Sestry měly dispenz od přísné klauzury, mohly vycházet ve dvou ven. Jejich hlavním posláním bylo, stejně jako i dnes, vzdělávání a výchova dívčí mládeže. Zásadním rozdílem bylo, že sestry skládaly jednoduché sliby na jeden rok. Pokud chtěly, mohly je po roce obnovit, pokud ne, mohly svobodně odejít. Matka Františka chtěla zajistit sestřím svobodu, protože si uvědomovala, že nárok služby dětem ve spojení s intenzivním řeholním životem není snadný. Je těžké skloubit ducha modlitby s apoštolskou prací.¹¹⁰ Sestry nenosily klasický hábit, ale jednotný šat civilního střihu. Modlitba nebyla chórová, sestry se sice modlily společně, ale v tichu.¹¹¹ Matka Františka totiž dobře z vlastní učitelké praxe pochopila, že pokud sestry dopoledne učí a odpoledne vychovávají na internátu, potřebují si odpočinout od hluku i šetřit hlasivky. Sestry měly také jako jednu z povinností osmidenní ignaciánské exercicie.

Matka Agnes oproti tomu měla touhu, aby se kongregace podobala ostatním řeholním ženským řádům té doby a byla přičleněna k prvnímu františkánskému řádu, jak to bylo běžné. Zavedla přísnou klauzuru, hábit a chórovou modlitbu. Rovněž zpřísnila denní řád a požádala o dovolení skládat doživotní sliby. Navzdory výslovné touze matky Františky, aby byl řád pod vedením diecézního biskupa, vymohla si povolení přičlenit sestry k bratřím františkánům. V historii kongregace nastal totální obrat.¹¹²

¹¹⁰ Náročnost života i charisma Školských sester popisuje sestra Františka jedné žadatelce o přijetí do Kongregace: *Nie je to len škola, o ktorú sa majú sestry starať, ale oveľa náročnejšia a dôležitejšia je výchova detí. Musíme väčšinu času obetovať deťom a máme málo príležitostí byť v cele alebo v kostole, ale musíme sa usilovať vnútorne sa stýkať s Bohom, čo mnohé, inak veľmi zbožné duše nechápu. U nás nie je rozdiel medzi sestrami, čo sa týká lepšej alebo horšej práce. Sestra, ktorá ve škole vyučuje deti rozličným poznatkom, musí sa v inom čase zasa odhodlať zametať dom, prať a variť, ak by to bolo potrebné. Na ťažkosti povolania treba pravdivo upozorniť; sme začiatočničky, nemôžeme mať mnoho vecí tak ako reholníčky, ktoré žijú už po stáročia v dobre usporiadanej disciplíne.* In: *Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej zakladateľky Školských sestier sv. Františka*, s. 25-26.

¹¹¹ Srov. Magna Charta Kongregácie. In: *Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej zakladateľky Školských sestier sv. Františka*, s. 9-16.

¹¹² Na obhajobu Matky Agnes Pfund nutno poznamenat, že prošla počáteční formací v klášteře Třetího řeholního řádu sv. Františka, kde byly přítomné všechny prvky, po kterých tolik toužila. Sám biskup Roman Sebastian Zängerle varoval sestry před přijetím sester z jiných společenství, protože vnímal, že nesou odlišného ducha a mohly by negativně ovlivnit vývoj společenství dle charismatu matky Františky.

Dalším objevem plynoucím z návštěvy v Grazu bylo objasnění nesprávné interpretace počátků naší kongregace ve Slatiňanech.¹¹³

Sestra Eliška zprostředkovala výsledky bádání štyrských sester své kongregaci na mimořádné generální kapitule r. 1969, kde o nich informovala přítomné delegátky. Kromě toho se na kapitole

*projednávaly připomínky k současným Konstitucím a návrhy na nové Konstituce, jak to žádal 2. vatikánský koncil. (...) Postoj kapitoly k obsahu a výběru návrhů byl jasný: kongregace bude v doporučené době měnit pravidla života společenství podle dekretu Perfectae Caritatis.*¹¹⁴

Františka Antonie Lamplová byla oficiálně uznána za zakladatelku na generální kapitule v roce 1977. Reakce na Eliščino zprostředkování objevů byly různorodé, bohužel se našly mnohé sestry, které velice pohoršilo, že naší „novou“ zakladatelkou je někdo, kdo opustil klášter a z vnějšího pohledu nedostal svým závazkům. Našly se i takové sestry, které měly Elišce její bádání za zlé.¹¹⁵ Elišku však životní osud matky Františky hluboce oslovil a pomáhal jí v realizaci koncilních úprav a v návratu k původnímu duchu zakladatelů.

Sestra Eliška se snažila šířit učení koncilu i jinými způsoby. Obstarávala překlady koncilních dokumentů. Sestry ve Slatiňanech dokumenty po večerech a nocích rozmnožovaly a rozesílaly druhým. Sestra Eliška byla také zastáncem obnovené liturgie a jako jedna z prvních nechala přestavit slatiňanskou kapli podle jejích nařízení. P. Ambrož Svatoš, tehdejší provinciální představený dominikánů, který v té době byl duchovním sester v ústavě, s pracovním úvazkem vrátný a holič ústavních svěřenců, vzpomíná:

¹¹³ Případné zájemce o tuto problematiku odkazujeme na P. PÍŤHU, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 126-132.

¹¹⁴ *SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993*, s. 37.

¹¹⁵ Zdá se nám ale, že v případě zakladatelů a zakladatelek řeholních společenství jde téměř o axiom duchovního života. Původní zakladatel je svým společenstvím nejrůznějším způsobem odmítnut a později svatořečen. Otce Alfonse Liguoriho vyloučili z řádu jeho spolubratři. Bratři Františka z Assisi pro změnu odmítli jeho první řeholi jako nevhodnou pro rozrůstající se řád a příliš neumělou. A mohli bychom pokračovat dál a dál. Koneckonců i Ježíš Kristus byl svým židovským společenstvím odmítnut.

*Sestra Eliška dala k dispozici všechny sestry a všechn materiál, abychom mohli ve Slatiňanech prožívat obnovenou liturgii. Slatiňanské sestry byly zásluhou sestry Elišky vůbec první v republice, které začaly prožívat liturgii veřejně podle směrnic 2. Vatikánského koncilu: obrácený oltář, ambon, české texty, lektorky, responsoriální žalm, obětní průvod a samozřejmě Liturgie hodin. Sestry připravovaly podle směrnic české texty čtení, hudební doprovod k žalmům a fotozáběry ze mše svaté. Takto vyzbrojeny jezdily do blízkých i vzdálenějších kostelů, kde učily praktikovat nádhernou, srozumitelnou bohooctu, které se aktivně a uvědoměle účastní všichni přítomní.*¹¹⁶

Eliška svými počiny získala ale i mnoho nepřátel, dokonce v řadách sester. Docházelo k přímým i nepřímým střetům. Sestra musela čelit pomluvám i nejrůznějším ústrkům.

Celá nepřátelská situace se vyhroutil zdánlivě povrchní bojůvkou. Naše kongregace jako první uzpůsobila šat dnešním potřebám. Došlo k proměně hábitu, byl zkrácen o znatelných asi dvacet centimetrů, bylo zrušeno cingulum, odstraněn límec a došlo i k úpravě závoje. Reakce byly silné. Některé vlastní sestry úpravu S. Elišce neodpustily doposud, berou ji jako jeden z argumentů proti procesu blahorečení, zachovala se i svědectví, že řeholnice z jiných řádů plivaly po sestře Elišce i ostatních našich sestřích. Z našeho dnešního pohledu se zdají být dané události bizarními, ale hábit je svým způsobem odrazem identity sester, jejich zasvěceného života a je pravda, že mnohé se cítily novotami ohroženy.¹¹⁷

¹¹⁶ SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993, s. 21-22.

¹¹⁷ P. PÍTHA, *Přišla jsem vám sloužit*, s. 108-109 uvádí dvě reakce na úpravu hábitu. Zápornou: *Sestra Eliška byla označena za světačku zavádějící a podporující výstřednosti, za zrádkyni řádu, za někoho, kdo vlastně kongregaci opouští. (...) Věci šly tak daleko, že sestry, nanejvýš rozzlobené jejím jednáním, si i před ní s pošklebkem ulevovaly zlobnými poznámkami o zradě a světačtví. A pozitivní ze strany slovenských spolusester, které hájí úpravu hábitu a své sestry provinciální před generální matkou: Azda nikdy, v celom rehoľnom živote nečakali sme všetky na Váš list tak nedočkavo a dychtivo ako teraz, keď ste mali rozhodnúť o zmene rehoľného rúcha... Naše sestričky provinciálne predstavené, ako česká S. Mária Eliška, tak i naša slovenská S. Mária Salvína sa spoločne dohodli... Nám všetkým sa tento návrh páči a sme presvedčené, že plne vyhovuje požiadavkám koncilu... R. 1950, keď Ministerstvo školstva vyzvalo všetky sestry učiteľky a profesorky, aby si vybrali: buď civil a zostať v školskej činnosti, alebo ostať v rehoľnom rúchu a zriecť sa apoštolátu ve škole, ani jedna z nás nedezertovala!*

Cestujete si u vás na Západe autom a nepoznáte trampoty sestier...Keď sa vrátili otcovia biskupi z koncilu, hovorili, že na fary pre nedostatok kňazov u nás, budú farárom pridelené na

Už jako generální představená byla sestra Eliška přizvána do komise pro sepsání nové řehole Třetího řeholního řádu. Pro výběr sestry Elišky hrálo roli její aktivní zapojení v organizaci MoReFra.¹¹⁸ Do komise mohli přijít nejrůznější pozorovatelé, sestry vzpomínají, že jako mladé je velmi zajímavé, jak probíhá práce na nové řeholi, a vybavují si, že o přestávkách za nimi S. Eliška ráda chodila a ptala se jich na jejich pocity a na jejich názor, a to jako jediná z členů komise. Později byla Eliška jmenována do užšího výboru pro tvorbu řehole BFI (The Bureau Franciscan International). BFI se skládal ze šesti generálních představených, kteří zastupovali různé geografické oblasti. Sestra Eliška zastupovala země sovětského bloku. BFI řídil pracovní skupinu GT (Group de Travail) složenou z františkánských odborníků z různých zemí. Konkrétní práce GT byla supervidována komisí CFI (Conseil Franciscain International) složenou z předsedů nebo sekretářů národních františkánských federací. Eliščina americká spolusestra Nancy Celaschi přináší jedinečné vzpomínky na tuto dobu:

Mé dvě přítelkyně se aktivně účastnily procesu tvorby řehole. Byla to S. Ann Carville, členka CFI, a S. Margharet Carney, členka GT. Obě dvě si vážily Eliščina zájmu o ně samotné i o jejich práci a také její podpory během těžkých chvíl jednání. Sestra Margaret mnohokrát vzpomínala, že když se společná práce BFI a GT chýlila ke konci, napětí narůstalo geometrickou řadou. Už brzy měli přijít „hlavouni“ a buď jejich práci schválit, nebo zamítnout. Eliška v té době vždycky Margaret pozdravila, zeptala se jí, co je nového v Pittsburghu, a posadila se k ní během modlitby. Na tuto podporu S. Margaret nikdy nezapomene a váží si jí doteď.

S. Elišku velice oslovoval pod vlivem pontifikátu Jana XXIII. a Druhého vatikánského koncilu dialog. Vnímala, že je to mocný prostředek duchovního života a mezilidských vztahů. Na rozdíl od abstraktních idejí, osobní setkání

vyučovanie náboženstva sestry. To bude nový problém. Dediny sú od seba hodne vzdálené, autá nemáme, budeme používať len bicykel. Treba si jasne predstaviť sestru – človeka so zabalenou hlavou v dlhom habite, vykasaná letí na bycikli, aby priniesla deťom Evanjelium. Ale kde ostala jej zodpovednosť za vlastné zdravie, keď príde spotená a nemá sa možnosť preobliecť?

¹¹⁸ MoReFra – Movimento Religiose Francescano je italskou organizáci sdužujúci tamější zasväcenené členky františkánskej rodiny.

v dialogu pomáhají překlenout psychologické danosti, předporozumění i předsudky a otevřít se pravdě. V dialogu může být často třetí stranou Bůh. Eliška se zásady dialogu snažila uplatňovat jak mezi svými sestrami ve vlastní provincii, tak i v dialogu s jinými kulturami, reprezentovanými sestrami ze zahraničních provincií.

Když byla sestra Eliška zvolena generální představenou, ovládala jen německý jazyk. Vnímala, že aby mohla zahájit plodné setkání při vizitacích s Američankami, Italkami, Chilankami, je třeba ovládnout jejich vlastní jazyk, proto začala ve svých 65 letech intenzivně studovat italštinu, ale i angličtinu. Pamětnice vzpomínají, že před každou cestou do některé z provincií či misí si vyžádala fotky daných sester a pár vět o jejich životě, považovala informovanost za důležitou a následnou vizitaci pak za efektivní a osobnější.¹¹⁹ Také pečlivě studovala kulturu daných zemí, zajímala ji jejich historie, prosila sestry, aby ji vzaly na jejich památná historická i duchovní místa, chtěla vidět jejich pastorační působiště a také se setkat s lidmi, o které pečují, i vidět podmínky, v nichž žijí. Se sestrami pak diskutovala o jejich představách přizpůsobení řeholního života, o návratu k pramenům, o jejich prožívání charismatu, o jejich vizích. Nechtěla klást své ideály, požadavky II. Vatikánského koncilu atd. na sestry zvenčí, z pozice své moci, ale toužila po tom, aby je sestry po setkání samy vtělily do svých vlastních podmínek, do své vlastní kultury.¹²⁰ Jeví se nám, že zde v podstatě šlo o proces inkulturace.

¹¹⁹ Jedna z amerických spolusester si cenila Eliščina přístupu a vypovídá o něm: *Ačkoliv ze začátku Eliška neuměla moc anglicky, snažila se všemi možnými prostředky s námi komunikovat a rozumět nám. Chtěla poznat každou sestru osobně a zajímala se o všechno, co jsme dělaly a říkaly. (...) Později dodává: učení se novým jazykům vyžadovalo odvalu ze strany sestry Elišky.*

¹²⁰ Uvedeme jako příklad vzpomínku na Eliščin postup ohledně sporu amerických sester, zda zůstat v hábitu nebo nosit civil: *Sestra Eliška také vyprávěla, že se sestry v Americe na ni obrátily o pomoc v rozhodnutí. Byly tam „klasické sestry“ v řádových hábitech (mezi ně patřila i tetička) a pak mladé sestry, které nechtěly nosit hábity, třeba se i malovaly a ondulovaly. Starší sestry včetně naší tetičky to nechtěly akceptovat a braly to jako úpadek. Sestra Eliška měla vyřešit tento spor, v klášteře bylo jakési rozštěpení. Eliška vyprávěla, že nevěděla, co má dělat, protože měla úctu k starým sestram, které tam nesly celou počáteční tíhu té misie, stavbu, mnoho tam vytrpěly – ale měla i sympatie k mladým sestram. Jednu noc se modlila, ani z toho nešla spát. A tehdy tam uviděla jednu mladou sestru, která se starala o nemocného člověka – nevím, jestli tam měly nemocnici – starala se velice láskyplně a obětavě a modlila se u něj. To Elišku tak inspirovalo, že ráno pak si svolala všechny sestry a řekla jim, že dospěla k názoru,*

Tímto přístupem se jí podařilo zlomit dlouhotrvající napětí mezi americkou provincií a českou provincií.¹²¹ Sestry Američanky vzpomínají, že původní české matky pionýrky, byly, až na výjimky, autoritativními a snažily se o jakousi uniformitu i v myšlení. Americké sestry však byly vedeny odmala spíše jako osobnosti, které mají myslet kriticky a být samostatné. Zdálo se jim, že je Češky neustále poučují a jsou na ně zbytečně tvrdé.¹²² Původní zkušenosti se pak předávaly ústní sesterskou tradicí na další generace sester. Není divu, že se mnohé americké sestry obávaly generální představené z Československa, jaká asi bude.¹²³ Po příjezdu a pobytu Elišky byly velice příjemně překvapeny a pomohlo jim to zase o kus překonat jejich předsudky. Svorně sdělují, že z Elišky cítily osobní zájem o každou z nich, lidskou vřelost, ale i velkou pravdivost. Sestra Eliška byla schopná pojmenovat klady amerického pojetí řeholního života, ale i nešvary. Úspěch jejího jednání však spočíval v tom, že napomenutí bylo uděleno po dialogu a nejen v pravdě, ale i v lásce, což podnítilo sestry v jejich růstu.

že Bohu záleží na tom, co má člověk v srdci, ne na tom, co má na sobě; a že povoluje obojí – i hábity i bez hábitu, ať kvůli tomu nemají mezi sebou spory, ale ať mají hlavně v srdci lásku mezi sebou a k lidem, ke kterým jsou poslané a neřeší tyto věci. Právě toto nám vyprávěla, protože to souviselo s naší tetičkou, která byla tam, nosila hábit a byla to „konzervativní křídlo“.

¹²¹ Dle mínění některých pamětnic byla situace natolik vážná, že hrozilo odtrhnutí americké provincie od kongregace.

¹²² Z vyprávění českých starších sester ale víme, že nešlo o nějaký vypjatý přístup vůči americkým sestrám, ale chování matek pionýrek odpovídalo tehdejšímu evropskému modelu řádového života.

¹²³ Ačkoliv měly už i dobré zprávy od spolusester z generální kapituly, kde byla sestra Eliška zvolena generální představenou. S. Nancy Celaschi takto vzpomíná na první zmínky o sestře Elišce: *Vzpomínám si, že když se naše sestry vrátily z prvního setkání generální kapituly, vyprávěly nám o české provinciální představené, která na ně udělala hluboký dojem. (...) Vybavuji si zvláště jednu historku, která ukázala Eliščin smysl pro humor. Naše sestry se nemohly dočkat změn a měly pocit, že „Evropa“ nás zdržuje. Všem změnám jsme říkaly „experimenty“ a žádaly jsme generalát o dovolení k jejich provedení. Na cestě z Merana do Říma jely naše sestry v kupé se sestrou Eliškou. V jednom okamžiku se Eliška otočila k ostatním zády, vypadalo to, že si chtěla na chvíli odpočinout. Pak se ohlédla na americké sestry, sundala si závoj, usmála se a řekla: „experiment“.*

Závěr

Tématem mé práce byla Sestra Eliška Pretschnerová a její odvaha k řeholní syntéze a umění duchovního přemostování. Pomocí analýzy jejího života, Deníku a vzpomínek svědků jsem se snažila ukázat na čtyřech dílčích a pro dnešní dobu velmi aktuálních tématech (zasvěcené ženství, autorita a poslušnost, slabost, statečnost), jak se Eliška postupně stávala zralou osobností a spojníkem rozdílů, ať už šlo o rozdíly osobnostní, historické, kulturní či národnostní.

Eliška rozvinula naplno své ženství a povolání k zasvěcenému životu, byla poslušnou dcerou Otce, sestrou i těch posledních a matkou mnohých. Své mateřství spojené s postojem služby uplatnila ve výkonu autority i v pojetí poslušnosti. Nedala se srazit k zemi ani svými slabostmi fyzickými a psychickými, ani utrpením pramenícím z nepochopení jejích motivací a jejích vizí a následného pocitu osamělosti. Statečně bojovala za poznanou pravdu a dobro jako věrná dcera církve navzdory útlaku ze strany vládnoucího komunistického režimu, navzdory předsudkům i ze strany nejbližších. Dokázala tak jako jedna z prvních z českých řeholnic vtělit do řeholního života plody Druhého vatikánského koncilu (pokoncilní liturgie, úprava řeholního šatu, návrat k pramenům) a svým přístupem stmelovat znesvářené strany a překonávat rozpory, které je dělily.

Diplomová práce mi umožnila setkat se hlouběji s mou spolusestrou Eliškou, přestala pro mě být jakousi ikonou, která je uctívána jednou ročně při výročních slavnostech, ale má úcta k ní coby služebnici Boží se prohloubila. Eliška se pro mě stala živou osobou a přítelkyní. Práce o Elišce mi také pomohla hlouběji vníknout do mé vlastní spirituality, mého charismatu, a tedy řeholní identity. Velkým přínosem pro mě bylo seznámení se s dosud nepublikovaným *Deníkem* a vzpomínkami na ni, které plasticky vykreslují Eliščinu osobnost.

Domnívám se, že má práce by mohla být přínosná pro probíhající proces blahorečení i pro spolusestry a další bratry a sestry, kteří by se rádi dozvěděli

něco více o Elišce, jejích ctnostech a hodnotách. Jsem si vědoma toho, že má práce je pouhou nepatrnou částí v dalším bádání, které by bylo vhodné rozvinout.

Seznam zkratek¹²⁴

aj.	a jiné
BFI	The Bureau Franciscan International
CFI	Conseil Franciscain International
čl.	článek
4ListAn	Čtvrtý list svaté Anežce České
GS	<i>Gaudium et spes</i> , pastorální konstituce 2. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě
GT	Group de Travail
KKC	<i>Katechismus katolické církve</i> . 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
ListVěř	List věřícím
MoReFra	Movimento Religiose Francescano
Nap	Napomenutí
NepŘeh	Nepotvrzená řehole
OFM	Ordo Fratrum Minorum – Řád menších bratří františkánů
OSB	Ordo Sancti Benedicti – Řád svatého Benedikta
OSF	Ordo Sancti Francisci – Kongregace Školských sester třetího řeholního řádu svatého Františka
PC	<i>Perfectae caritatis</i> , dekret 2. vatikánského koncilu o přizpůsobené obnově řeholního života
pozn.	poznámka
Řeh	Řehole
s.	strana, strany
S.	sestra
SJ	Societas Iesu – Tovaryšstvo Ježíšovo
SM/ S. M.	sestra Marie
srov.	srovnej

¹²⁴ Zkratky biblických textů jsem převzala z českého ekumenického překladu Bible.

Seznam literatury

1. Text Bible

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. 17. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2009.

2. Dokumenty církve

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

FRANTIŠEK. *Apoštolská exhortace Evangelii gaudium: o hlásání evangelia v současném světě.* Praha: nakladatelství PAULÍNKY, 2014.

JAN PAVEL II. *Apoštolský list Mulieris dignitatem: o důstojnosti a povolání ženy.* Praha: Zvon české katolické nakladatelství, 1992.

JAN PAVEL II. *Apoštolský list Salvifici doloris: o křesťanském smyslu lidského utrpení.* Praha: Zvon české katolické nakladatelství, 1995.

Katechismus katolické církve. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

KONGREGACE PRO INSTITUTY ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA A SPOLEČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Instrukce Služba autority a poslušnost Faciem tuam, Domine requiram.* [2015-02-13]. <<http://www.kvpzr.cz/studijni-materialy/instrukce-autorita-poslusnost>>.

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Deklarace o eutanazii Bona et Iura.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Instrukce Donum vitae: o respektování začínajícího lidského života a důstojnosti plození. Odpovědi na některé aktuální otázky.* Brno: Občanské sdružení Hippokrates, 2007.

Promluva Svatého otce Františka 8. Května 2013 v Římě na setkání generálních představených ženských řeholí. [2015-02-08]. <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=18250>>.

3. Prameny

Františkánské prameny I.: Spisy sv. Františka a sv. Kláry. 1. sv. Velehrad: Tomáš Ježek – Ottobre 12, 2001.

Modlitba se čtením, 2. neděle adventní. Praha: Česká liturgická komise, 1988.

Řehole a konstituce Školských sester Třetího řeholního řádu svatého Františka. Řím: Istituto Pio XI, 2009.

PRETSCHNEROVÁ, Eliška. *Deník.*

Vzpomínky na sestru Elišku.

4. Ostatní literatura

ALTRICHTER, Michal. *Příručka spirituální teologie.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s. r. o., 2007.

AMBROS, Pavel. *Teologicky milovat církev: vybrané statě z pastorální teologie.* Velehrad: Refugium Velehrad-Roma s. r. o., 2003.

CROISSANT, Jo. *Žena neboli kněžství srdce.* Praha: nakladatelství PAULÍNKY, 2005.

DE FIORE, Stefano – GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

DULLES, Avery. Druhý vatikánský koncil – mýtus a realita. In: Teologické texty. [2015-03-22] <<http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-1/Druhy-vatikansky-koncil-mytus-a-realita.html>>:

GRÜN, Anselm – SARTORIUSOVÁ, Christiane. *Ludská zrelost' zasvětených osob.* Bratislava: vydavatel'stvo Don Bosco, 2007.

JUSKOVÁ, Pacifika. *Snoubenectví u sv. Kláry z Assisi.* Nepublikovaná přednáška. Řím, 2014.

LEWIS, Clive S. *Velký rozvod nebe a pekla.* 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2013.

NOVOMĚSTSKÁ, Věra. *La formazione alla maternità spirituale secondo il pensiero di papa Francesco e la vita di suor Eliška Pretschnerová, OSF.* Roma: 2014.

PIŤHA, Petr. *Přišla jsem vám sloužit: životní příběh S. M. Elišky Pretschnerové*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

SIMMONDS, Gemma (ed.). *A future Full of Hope?*. Dublin: The Columbia Press, 2012.

SM Eliška Anna Pretschnerová z Kongregace Školských sester OSF 26. 9. 1911 – 4. 5. 1993. Kongregace Školských sester sv. Františka. (pro vnitřní potřebu: ostatní údaje chybí).

Spisy a myšlienky Františky Antónie Lamplovej zakladateľky Školských sestier sv. Františka. Žilina: Školské sestry sv. Františka, 2013.

Stoletá cesta: dějiny Kongregace Školských sester III. regulovaného řádu sv. Františka. Roma: Generalát Via Nicolo Piccolomini 27, 1992.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. 5. vydání. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s. r. o., 2012.

TENACE, Michelina. *Služba představených v církvi: pojednání o svěřené moudrosti*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s. r. o., 2009.

Uprostřed mezi lidmi znamení křesťanské naděje. Kongregace Františkánek Neposkvrněného Početí. (pro vnitřní potřebu: ostatní údaje chybí).

Vzpomínky sester na druhou generální představenou M. M. Xaverii Fürgottovou. Praha: Česká provincie Školských sester sv. Františka, 1998.

